

Lenin'in inkâr edilen mirası

Sungur Savran

Bir devrimcinin, bir düşünürün, bir eylem insanının ölümünden sonra anılması-
nın çeşitli nedenleri olabilir. Söz konusu kişi, kendi çağının koşulları altında büyük
halk kitleleri açısından çok değerli fikirler üretmiş, çok yararlı eylemlerde bulun-
muş olabilir. Ama o çağ ve koşulları artık geride kalmıştır. Onu anmamızın nedeni o
büyük şahsiyetin bugünün devrimcilerine ve halk yığınlarına yol göstermesi değil-
dir artık. Onun kendi çağında örnek atılımlar yapmış olmasıdır. Bize yol gösterece-
ğini söylemeksizin kahramanlığını, uzak görüşlülüğünü, fedakârlığını alkışlayabi-
liriz. Spartaküs böyledir, Babeuf böyledir, Sandino böyledir. Bunlar çok değerlidir.

Bazı başka devrimciler vardır, bizim çağımızın sorunlarına fikrî düzeyde büyük
ışık tutmuşlardır, eylemleriyle çığır açmışlardır, kahramanlıklarıyla örnek olmuş-
lardır. Mücadeleyi bir yere getirmişlerdir, o yer bir halkın ya da insanlığın bütünü-
nün sıçrama noktası olmuştur. Ama bugün çağımızın yeni koşulları altında onların
başarıları ya da derin görüşleri bize yeni bir ufuk açacak gibi değildir. Yaptıkları
ve söyledikleri, o anda çok değerli olmuştur. Bugün ise zincirin sadece çok değerli
bir halkasını oluşturur. Şimdi tutulacak halka başkadır. Karl Liebknecht böyledir,
1949'un Mao'su böyledir, Miguel Enríquez böyledir. Bunlar da çok değerlidir.

Ancak bazı devrimciler vardır, 200 yıl önce doğmuşlardır ya da 100 yıl önce
ölmüşlerdir, ama düşünceleri ve eylemleri daha dün yazmışlar ya da yapmışlar gibi
günceldir. Hatta yıllar geçtikçe fikirleri yazdıkları ya da eylemleri yaptıkları gün-
den bile daha güncel hale gelmektedir. Karl Marx'ın böyle biri olduğunu neredeyse

burjuvazinin düşünürleri bile kabul ediyor.

2024'te ölümünün 100. yılı vesilesiyle anmakta olduğumuz Vladimir İlyiç Lenin nasıl biridir? Tarihte çok özel bazı fikirler ileri sürmüş, mesela yepyeni bir parti tipinin işçi sınıfının iktidara geçmesi için gerekli olduğunu söylemiş ve sonra öyle bir partiyi inşa edip proletaryayı ilk kez kalıcı biçimde iktidara taşımış ama bu büyük devrimci atılımı bugün değerini yitirmiş biri mi? Dâhiyane bir stratejik ve taktik duyarlılıkla ve bir pratik devrimci için en önemli hasletlerden olan hızlı adaptasyon kapasitesiyle ve zamanlama ustalığıyla, 1917 yılında Rus Marksist hareketinin (Trotskiy hariç) bütün önderlerinin tersine inancına rağmen akıntıya bütünüyle karşı bir tutumla “Bütün iktidar Sovyetlere!” şiarı temelinde inişli çıkışlı devrim sürecini bir orkestra şefi ustalığıyla yöneterek işçi sınıfının iktidarı almasını sağlamış bir devrimci, ama kurduğu devletin daha sonra yaşadığı yozlaşmaya ve yıkıntıya karşı çaresiz kalmış ve dolayısıyla bugün dünyaya hiçbir vaadi olmayan günü geçmiş bir kahraman mı?

Elinizdeki yazı tam tersi yönde bir iddiayı ileri sürecek. Lenin sadece 20. yüzyıl başının büyük devrimci dalgasının büyük önderi değildir. 20. yüzyılın sosyalist inşa deneyimlerinin çöküşüne rağmen bize Sovyetler Birliği gibi çok önemli bir deneyi armağan etmiş ve böylece o deneyden yararlanarak geleceğe daha iyi hazırlanmamıza olanak yaratmış bir öncü de değildir sadece. Lenin 20. yüzyıl sosyalizminin yaşadığı çöküntünün gelecekte tekrarlanmasının nasıl önleneceğini araştıranlar için yol gösterir. Lenin 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyiminin yozlaşmasına, çürümesine, en sonunda yıkılmasına ya da içten içe kapitalizme dönüşüne **alternatif** olacak yolu gösteren öncüdür.

Lenin'in eylemi ve düşüncesi 21. yüzyılda bütünüyle günceldir.

Bu yazıda bunu gösterebileceğimizi umuyoruz. Biliyoruz, Einstein'a atfedilen özlü sözün ifade ettiği gibi, “Ön yargıları yok etmek, atom çekirdeğini parçalamaktan daha zordur.” 20. yüzyıl sosyalizm deneyiminin bütün kusurunu Lenin'e yüklemiş zihinlerde bizim bu yazıda anlattıklarımız en hafifinden istihza, en ağırından öfke uyandıracaktır. Ama önyargısız devrimcilerin, bugünkü düş kırıklığı ve umarsızlık karanlığında samimi olarak bir çıkış yolu arayan dürüst insanların bu yazıda yazılanları dikkatle okudukları takdirde en azından bir yeniden düşünme sürecine gireceklerini umuyoruz, umut ediyoruz.

1. Bir başka Lenin

Buraya kadar yazılanları okuyan birçok okur, şöyle düşünecektir: Lenin'in düşüncesi ve eylemi tanınıyor, biliniyor. Yazarın yapacağı şey anlaşılan, Bolşevik tipte devrimci partiyi eskisinden de fazla yüceltmek, Lenin'in emperyalizm konusundaki tezlerinin bugün de güncel olduğunu ileri sürmek, *Devlet ve Devrim*'de çizilen ve daha sonra yaşananlar göz önüne alınınca peri masalı gibi görünen işçi demokrasisi

tablosunun bürokratik yapılara alternatif olabileceğini savunmak, Lenin'in hayatının son aylarında Stalin ile girdiği çatışmayı, onun partinin genel sekreterliğinden alınmasına ilişkin tavsiyesini öne sürerek her şeyi öngördüğünü iddia etmek vb. vb. türünden bir savunma olacak. İlgisi yok.

Bir an soluklanalım. Yukarıda anlatılanlar katıyen değersiz değil. Bunların her biri kendi içinde çok önemli doğrular içeriyor. Bu yazıda yarının alternatif yolu olarak sunulacak çerçeve bağlamında bunların derslerinin de çıkarılması gerekiyor. **Ama alternatifin kendisi bu değil.** Lenin'in hayatının son yıllarında geliştirdiği görüşler ve girdiği işler gözlerden kaçmıştır. Ya da kasıtlı olarak görmezlikten gelinmiş, ihmal ve inkâr edilmiştir. Biz bunu anlatacağız.

Lenin'in çok çarpıcı bir iddiası vardır. 1914 yılında Hegel'in *Mantık Bilimi* kitabını ve başka çalışmalarını okurken tuttuğu notlarda yer alır bu iddia. Hegel'in diyalektiğini derinlemesine kavramasını sağlayan bu okumanın ışığında Lenin şöyle bir yargıya ulaşır:

Hegel'in *Mantık* kitabının **tamamını** derinlemesine inceleyip anlamaksızın Marx'ın *Kapital*'ini, özellikle de onun ilk Bölümü'nü, bütünüyle anlayabilmek imkânsızdır. Dolayısıyla, yarım yüzyıl sonra tek bir Marksist bile, Marx'ı anlamamıştır.¹

Korkarız, Marx'ın başına geldiğini söylediği şey Lenin'in başına da gelmiştir! Lenin'in Ekim devriminden sonra geliştirdiği strateji ve programı 100 yıl sonra hâlâ hiçbir Marksist anlamamış görünüyor. Bizim Lenin'in mirasının 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyimlerine bir alternatif olarak alınabileceğine, alınması gerektiğine ilişkin önermemiz, işte bu fark edilmemiş, tanınmamış, anlaşılmamış Lenin ile ilgilidir. Şayet dünya çapında sosyalist devrimlerin önderlikleri Lenin'in yolunu izleselerdi, bugün dünya bambaşka bir durumda olurdu. Uzun süre yaşanan bürokratik yozlaşmaya rağmen kapitalist restorasyon en azından henüz yaşanmamış olabilirdi. Tarih bambaşka bir yola girmiş olabilirdi.

Bu olur muydu olmaz mıydı sorusunun cevabını, ancak Lenin'in Ekim devriminden sonra geliştirdiği strateji ve programın ne olduğunu tam olarak bilirsek verebiliriz. Bu yazının ilk büyük amacı, o sorunun çeşitli düzeylerdeki yanıtını vermek olacak.

¹ Lenin bu sonuca, *Felsefe Defterleri*'nde, yani Hegel okuması sırasında kendisi için tuttuğu notlarda ulaşıyor. Türkçede mevcut çeviri çok deneyimli bir çevirmenin olduğu halde biz yine de pasajın önemi dolayısıyla *Toplu Eserler*'in İngilizcesinden kendimiz çevirdik. V. I. Lenin, "Conspectus of Hegel's Book *The Science of Logic*", *Collected Works*, c. 38, Moskova: Progress Publishers, 1976, s. 180. Türkçe çevirisi: V. İ. Lenin, *Felsefe Defterleri*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul: Minör Yayınları, 2013, s. 146.

Bir başka tema

Yazımızın ana konusu böylece Lenin'in Ekim devriminden sonra geliştirdiği strateji ve programın, uygulandığı takdirde 20. yüzyıl sosyalizmi için ve ayrıca günümüz bakımından bir alternatif oluşturup oluşturmadığı sorusu etrafında dönüyor. Ancak bu soru başka bir soruyla iç içe giriyor. Devamlı olarak Lenin'in Ekim devriminden sonra yeni bir strateji ve program geliştirdiğini söylüyoruz. Bu yeni strateji ve program Lenin'in düşüncesinin ve Marksist kavrayışının bütünü içinde nereye yerleştirilmeli?

Soruyu şöyle de formüle edebiliriz: Lenin politik hayatının belirli bir aşamasında önemli bir düşünsel değişim mi yaşamıştır ki, böylesine yeni olan bir strateji ve program üretmiştir? Bu yenilenmenin arka planı nedir? Gelişmeler Lenin'in stratejik ve programatik yaklaşımını gözden geçirmesine mi yol açmıştır? Yoksa Lenin'in bazı gelişmelere verdiği yanıtlar onun düşünce tarzında bir yenilenme mi yaratmıştır? Yoksa ikisi birden mi? Yani tarihî gelişme içinde ortaya çıkan bazı somut durumlar Lenin'i yeniden düşünmeye ve ortaya çıkan yeni sorunlara yaratıcı bir bütünsellik içinde yanıt vermesine mi yol açmıştır?

Bu sorunun cevabını baştan tartışmak ve Lenin'in mirasını bir bütün olarak ele aldığımızda bu meselenin oynadığı rolü hesaba katmak gereklidir. Burada Lenin'in düşünce ve eyleminin incelenmesinde bizim bugüne kadar tarama fırsatını elde ettiğimiz literatürde hiç ele alınmamış olan bir çerçeve önereceğiz.

Lenin'in Marksizmi birbirinden belirgin olarak farklı olan iki döneme ayrıştırılabilir. Aslında bunu daha köşeli tarzda söylemek gerekir, *ayrıştırılmalıdır*. Burada düşünürlerin “genç/yaşlı” ya da “erken/geç” dönemlerinden söz eden sınıflandırmaya benzer bir şey söylemiyoruz. Örneğin Althusser geleneği, “genç Marx” ile olgunluk dönemindeki Marx arasında ilkinin bilimsellikten ziyade yabancılaşma teorisi üzerinde durduğu iddiasına yaslanan bir ayrım yapmıştır. Macar Marksist feylesof György Lukács benzer bir genç/olgun ayrımını, elbette farklı temellerde Hegel için yapar. Genç/yaşlı ayrımı daha sonra, gittikçe daha fazla Sovyet etkisine girdiği iddiasıyla Lukács'ın kendisine de uygulanmıştır. Bir dil felsefecisi olan Ludwig Wittgenstein'in “erken” ve “geç” aşamaları da keskin biçimde birbirinden ayrılır. Muhtemelen düşünce tarihinde başka birçok benzer vak'a örnek gösterilebilir.

Biz bir “genç Lenin” ve “olgun (ya da yaşlı) Lenin” ayrımından söz etmiyoruz. Diğer örneklerde söz konusu düşünürün düşünce tarzında, yönteminde, sorunlarında, kavramsal avadanlığında vb. bir değişimden bahsedilmektedir. Oysa Lenin için bizim yaptığımız ayrımın fark, maddi dünyada yaşanan değişiklik dolayısıyla Lenin'in *çözmeye çalıştığı sorunun değişmesinden* kaynaklanır. Tabii, fark bu kadar keskin değildir. Meseleyi mantıksal sonucuna götürecek olursak maddi dünyada yaşanan değişiklik Lenin'in üzerinde düşündüğü sorunun değişmesine yol açtığı-

na göre bir bakıma diğer düşünürler için sözünü ettiğimiz “sorunsal” değişikliğine benzer bir durumla karşı karşıya olduğumuz söylenebilir. Daha sonra ortaya koya-cağımız gibi, iki dönem arasında Lenin'in düşünme yöntemi, özellikle diyalektiği kavrayış tarzı da değişmiş olduğuna göre bu da diğer düşünürlerin durumuna yak-laştırır onun durumunu. Aslında bizim Lenin için yaptığımız ayırımı “genç/olgun” ya da “erken/geç” ikiliklerinden farklı olduğu konusundaki ısrarımızın tek nedeni, Lenin'in her iki döneminde de Marksist düşünce tarzını bir bütün olarak kucakla-masında en ufak bir değişikliğin olmadığını ortaya koymak içindir. Gerisi, gereksiz bir kılı kırk yarma kabul edilebilir.

Peki nedir Lenin'in düşüncesinde ve eyleminde var olan bu iki ayrı dönemin sırrı?

2. Rus sosyal demokrasisinin önderliğinden dünya devrimi ön-derliğine

Bu büyük değişimin sırrı, Cihan Harbi'nin patlak vermesi üzerine İkinci ya da Sosyalist olarak anılan Enternasyonal'in çoğunluğunun kendi emperyalist burjuva-zisinin arkasında hizaya geçip her birinin kendi ülkesinin işçi ve köylüsünü düne kadar yoldaş denenen ama artık “düşman” olarak nitelenen diğer emperyalist ülkeler işçi ve köylüsünü öldürmeye çağırmasıdır. Durumu en iyi betimleyen acı istihza Rosa Luxemburg'un *Komünist Manifesto*'nun ünlü sonuç şiarına önerdiği değişikliktir: “Bütün ülkelerin işçileri, barış zamanında birleşin, savaş zamanında birbiri-nizi boğazlayın!”

Lenin için bu gelişme o kadar beklenmedik bir şeydir ki, 4 Ağustos 1914'te Reichstag'da (Almanya'nın parlamentosunda) yapılan oylamada Sosyal Demokrat (yani o zamanki terminolojiye göre Marksist) partinin milletvekillerinin hükümetin önerdiği savaş bütçesine oybirliği ile olumlu oy kullanmış olduğu haberini aldığında ağzından çıkan ilk cümle “Alman Genelkurmayı'nın oyunu” olmuştur! Haberin gerçek olduğu anlaşıldığında Lenin için yeni bir dönem başlayacaktır.

Lenin pek az Marksistin gösterdiği bir kararlılıkla derhal yeni bir Enternasyonal'in kurulması gerektiği sonucuna varmıştır. Bunun anlamını iyi değerlendirebilmek için Lenin'in 1914 öncesinde uluslararası hareketin genel yapısına nasıl baktığını kısaca hatırlatmalıyız.

Proletarya enternasyonalizminin ilk merkezi, işçi sınıfının en gelişkin olduğu ülke olan Britanya (İngiltere) olmuştur. Bu ülkede işçi sınıfının örgütlü mücade-lesi ta 1830'lu yıllara kadar gider (Çartizm). Devrimci geleneklerde Fransa'nın çok daha deneyimli olduğu tartışma götürmez, ama sınıfın örgütlü yapılar içinde güç kazanması bakımından Britanya açık ara öndedir. Bilindiği gibi Uluslararası İşçi Birliği (Birinci Enternasyonal) de 1864'te Britanya'da kurulur. Hareketin kısa sürede önderi konumuna yükselen Marx'ın kendisi de Londra'da (Engels ise

Manchester’de) bulunmaktadır zaten.

Ne var ki, 1871’de ulusal birliğini sağlamasından sonra hızla sanayileşen Almanya bir süre sonra, çeşitli nedenlerle, uluslararası sosyalizmin önderliğini ele geçirecektir. Almanya’da ilk Marksist parti 1869’da kurulacak, bu parti Alman işçi sınıfının öteki önderi Ferdinand Lassalle tarafından kurulmuş olan parti ile 1875’te birleşerek daha da güçlü hale gelecektir. Arada Almanya’nın Bonapartist Şansölyesi Bismarck sosyalizmi yasaklayacaktır ama yasak kaldırıldığında SPD, yani 1889’da kurulan İkinci (Sosyalist) Enternasyonal’in Almanya seksiyonu, dev adımlarla örgütlenecek ve kısa sürede ülkenin en güçlü siyasi partisi haline gelecektir.

Bu güçlü parti aynı zamanda Enternasyonal’in teorik merkezi olacaktır. Bu merkezde hareketin teorik organı olan *Neue Zeit* dergisinin editörü Karl Kautsky baş roldedir. Kautsky’nin teori ve doktrin meselelerindeki prestiji o denli yüksektir ki zaman zaman biraz da latife cinsinden “Marksizmin papası” olarak anılmaktadır.

Lenin 1890’lı yıllarda politik hayata gözlerini açtığında durum budur. Kendisi de Kautsky’ye büyük saygıyla yaklaşmakta, hemen her alanda son sözü söyleme yetkisinin onda olduğunu düşünmektedir. Bu aşamada Lenin için Rusya’ya özgü ulusal konular asıl odak noktasıdır. Uluslararası hareketin önderliğini gönül rahatlığıyla Almanlara, özel olarak da Kautsky’ye bırakmıştır.

Bu tabloya bir başka unsuru eklemek gerekiyor. Rusya’nın da kendi Kautsky’si vardır. 1881’de Emeğin Kurtuluşu adıyla ülkenin ilk Marksist grubunu sürgünde kuran Georgiy Plehanov da Lenin’in yerel ölçekte hocası gibidir. Gerçi 1903’te Bolşevik/Menşevik ayrılığı yaşandığında Plehanov ile Lenin’in yolları ayrılmıştır ama Lenin teori ve felsefe alanlarında Plehanov’a hâlâ güvenmeye, üstadı gibi bakmaya devam eder.

Bütün bu düzen Cihan Harbi ile birlikte berhava olur. Kautsky savaş karşısında en şoven ekibin içinde yer almamakla birlikte yine de enternasyonalizmi terk etmiştir. (Aynı şey Rusya’da Plehanov için de geçerlidir.) Yani 4 Ağustos 1914’te Lenin sadece işçi sınıfının uluslararası öncüsünü çeyrek yüzyıldır örgütlemekte büyük başarı göstermiş olan Enternasyonal’i kaybetmekle kalmamış, “üstadı” olarak gördüğü Kautsky ve Plehanov’u da yitirmiştir.

İş başa düşmüştür. Koskoca Enternasyonal’de savaş karşısında enternasyonalist tutumunu bir bütün olarak sürdüren partiler arasında en güçlüsü Bolşevik Partisi’dir. Alman partisi içinde Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht’in öncülüğünde örgütlenen bir devrimci enternasyonalist eğilimin (Spartakusbund) işçi sınıfı üzerinde önemli etkisi vardır ama onların partisinin ezici çoğunluğu sosyal şovenizme teslim olmuştur.

Eğer Bolşevik Partisi enternasyonalizmin en örgütlü ve en bilinçli savunucusu ise, eğer bu parti yeni bir Enternasyonal fikrini savunuyorsa, o zaman yeni Enternasyonal’in kuruluşunda en önemli rolü oynaması gereken de odur. Bu

doğru ise bu partinin, Bolşevik Partisi'nin bir numaralı önderi Lenin'in de yeni Enternasyonal'in önderliği içinde belirleyici bir rol oynaması ister istemez gerekmektedir.

Tarihin cilvesi, Lenin'i 1914 yılında böyle büyük bir sorumlulukla baş başa bırakmıştır.

3. Lenin'in ilk döneminde Rusya'ya özgü meseleler

Büyük uluslararası teori sorunlarını Kautsky'ye ve Alman hareketine devretmiş bir Lenin'in 1914'e kadar faaliyetinin ve düşüncesinin merkezinde Rusya'da sosyalist hareketin sorunları ve bunların çözümleri yer alıyordu dedik. Bu dönemin Rusya'da çok önemli bir dizi tarihsel olayı kapsadığını da hatırlamak gerekiyor. Bunların en önemlisi, hiç kuşku yok ki 1905 devrimidir. Lenin ve Bolşevik Partisi bu devrimin ateşinde pişmiş, olgunlaşmıştır. Devrimi 35 yaşında karşılayan Lenin, buradan elde ettiği deneyimle 44 yaşında dünya devriminin sorunlarıyla yüz yüze kaldığında çok daha hazırlıklı ve olgun bir devrimci önderdi. Bu bakımdan Rusya devriminin önderliği görevini üstlendiği ilk dönemindeki yetiştirme tarzı, Lenin'in daha sonra dünya devriminin önderliğini yürütmeye adımını attığında çok büyük yarar sağlamıştır.

Lenin'in politik tarihinde iki ayrı dönem olduğu tezi, ilk dönemin tartışılmasında önemli bir hataya yol açabilir. İlk dönemin esas ağırlığı Rusya'da Marksizmin geliştirilmesi üzerine odaklandığından, ikinci dönemde ise Lenin'in faaliyeti dünya hareketinin tamamına yöneldiğinden Lenin'in Marksizme katkısının sadece ikinci döneme ait olduğu düşünülebilir. Oysa Lenin'in daha ilk dönemden itibaren genel olarak Marksizme çok önemli katkıları olmuştur. Dolayısıyla aşağıda ilk dönemi incelerken Rusya'ya özgü görüşlerini ve pratiğini sadece kısaca özetleyecek, esas olarak genel düzeyde Marksizme katkısı üzerinde duracağız. Zira Lenin'in 100 yıl sonra 21. yüzyılda insanlığa sunduğu miras esasen bu *genel* katkılarla ilişkilidir. Marksizme katkısının ikinci büyük aşaması ise ikinci döneminde olmuştur. İronik biçimde, Lenin'in görüşlerinde görmezlikten gelinen, tanınmayan, anlaşılmayan yönler dediğimiz işte bu ikinci dönemin ürünleridir.

Birinci döneme ilişkin söylediklerimiz, yani Rusya üzerinde odaklanmanın Lenin'in düşüncesindeki yenilikleri perdeleme yönünde etki yaratması, bir konuda çıplak olarak ortaya çıkar. Birazdan izah edeceğimiz gibi, Lenin'in bu dönemde Marksizme yaptığı en büyük katkı parti teorisi alanındadır. (Neden genellikle düşünüldüğü gibi sadece “parti tipi”nden ya da “partinin çalışma tarzından”, yani “Bolşevik tipte bir parti”den değil de “parti teorisi”nden söz ettiğimiz birazdan anlaşılacak.) Ne var ki, bu büyük katkı, tam da Lenin'in bu ilk dönemde Rusya sorunları üzerinde odaklanması dolayısıyla Rusya'ya, Çarlık koşullarına, despotik bir rejime özgü parti anlayışı olarak anlaşılmıştır. İkinci dönem faaliyeti, özellikle Komünist

Enternasyonal’de devrimci parti sorununun ele alınış tarzı, bunun böyle olmadığını kanıtlar. Ama yanlış anlamayı ortadan kaldırmak güç olmuştur. Yorumcuların çoğu Bolşevik tipte partinin burjuva demokrasileri için değil, Çarlık Rusya’sı gibi daha zorlu koşullar altında geçerli olduğu izlenimini yayıp durmuşlardır.

Burada durup Türkiye’de ironik biçimde biraz da tersinin geçerli olduğuna işaret edelim. Bu yazıda legalite-illegalite sorunları üzerinde durmayacağız. Ama geçerken şunu belirtelim. Lenin’in ve Bolşevik geleneğin kavrayışına göre her devrimci partinin, hangi koşullar altında mücadele ediyorsa etsin hem legal hem illegal çalışmaya ihtiyacı vardır. Her partinin bu iki yön arasında nasıl bir denge tutturacağı, ancak içinde çalıştığı ülkenin ve dönemin koşullarına bağlı olarak belirlenebilir. Çarlık koşullarında olağan zamanlarda partinin esas gövdesinin illegal olması gerektiği açıktır. 1907’den sonra Menşeviklerden bir bölümünün illegal partiyi tasfiye etme ve her şeyi açıkta yapma yönündeki basıncı (tarihe “likidasyonizm” olarak geçmiştir) Lenin’in yanı sıra birçok başka unsurun da (buna Plehanov bile dâhildir) tepkisine yol açmıştır. Türkiye solunun bir kısmı, işte bu tarihçe dolayısıyla Bolşevizmi (Leninizmi) ille illegal çalışma olarak anlamıştır. Yani bu durumda genelin (parti teorisinin) Rusya’ya özgü gibi anlaşılmasının tersine, özel (yani Rusya’ya özgü olan) genele teşmil edilmiştir. Parantezi burada kapatabiliriz.

Lenin’in Rusya Marksizminin karşılaştığı sorunlara ilişkin üzerinde çalıştığı ve kendine özgü çözümler ürettiği konular çeşitlidir. Bunların bazılarını örnek olarak ele alabiliriz.

Lenin devrimci faaliyetinin başlangıcında iki soruna el atmıştır. Bunlardan biri Rus devrimci hareketinin faaliyetlerini hangi alanda yoğunlaştırması gerektiği ile ilgilidir. Rusya’da Marksizm, Narodnikler (Halkçılar) olarak anılan, köylü sosyalizminin etkisi altındaki bir devrimci hareketin hâkim olduğu bir ortam içinde doğmuştur. Narodnikler Rusya’da kapitalizmin gelişme şansı olmadığı iddiasıyla devrimci faaliyetin hedefinin köylülüğü örgütlemek olduğunu ileri sürüyordu. Lenin’in ilk kitabı *Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi* (1899) doğrudan doğruya bu sorunu ele almak amacıyla yazılmıştır. Lenin, son derecede kapsamlı istatistik yöntemler de kullanarak Rusya’da kapitalizmin hem kentlerde (sanayi alanında) hem de kırlarda (tarımda) gelişmekte olduğunu maddi bir olgu olarak ortaya koymakla kalmaz, kapitalizmin gelişmesinin köylülük içinde ne tür farklılaşmalara yol açtığını araştırarak kırdaki devrimci stratejiye ilişkin ön verileri de elde etmiş olur.

Bütün bu ilk dönem boyunca (1890’ların ikinci yarısından 1903’e dek) Lenin’in uğraştığı ikinci sorun, Rus proleter örgütlenmelerinin bir dağınıklık ve parçalanma içinde olması, merkezîleşmiş, programını netleştirmiş bir partinin otoritesinden yoksun olmasıdır. 1902’de yayınladığı ünlü *Ne Yapmalı?* risalesi, aslında bu sorun üzerine yaptığı çalışmaların doruğu olarak düşünülmelidir. Bu dönemde “Nasıl Yapmalı?” ya da “Acil Görevimiz”, “Hareketimizin Acil Görevleri” ve benzeri

başlıklarla yazılmış birçok yazısı ve risalesi vardır. Bu çaba ancak 1898'de kurulan ama hareket üzerinde bir otorite kuramamış Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1903'te toplanan İkinci Kongresi sorunu hallettiğinde sona erecektir. Burada kısa bir not düşerek, *Ne Yapmalı?*'nin bir yandan Rusya hareketine özgü bu dağınıklığa yanıt olarak işlevinin dışında bir de Lenin'in politika ve devrimci parti teorilerinin temeli olduğunu, yani Rusya'ya özgü yanının ötesinde bir de genel olarak Marksizme katkısı olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu ikinci yönüne az sonra döneceğiz.

1903 Kongresi bir sorunu çözmüş ama ortaya yeni sorunlar çıkarmıştır. Bu kongre bir yanıyla birleşmeyi, merkezîleşmeyi, programa bağlı çalışmayı sağlamıştır ama bir yandan da bunu iki kanada (Bolşevikler ve Menşevikler) bölünmüş bir parti yapısıyla yürütme zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Lenin enerjisinin önemli kısmını bu aşamadan itibaren bu soruna ve onun daha sonra aldığı yeni biçimlere harcayacaktır. *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* ve *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* çalışmaları bu yeni ihtiyaca yönelik tipik ürünlerdir. 1905 devrimi iki kanadı yakınlaştırır gibi olmuşsa da aslında aralarındaki farklılığın daha da belirginleşmesini sağladığı için bu yakınlaşma geçici olmuştur. Bolşeviklerin Rus burjuvazisinin devrim karşısında gösterdiği yalpalamalara karşı demokratik devrimi işçi-köylü ittifakına yasladıkları, Menşeviklerin ise tam tersine demokratik devrimi burjuvazinin hegemonyasına terk ettikleri 1905'te açıkça ortaya çıkmıştır. Bu anlamıyla 1905, tam tamına 1917'nin provasısı olmuştur. (Bu, Rus Marksizminde “sürekli devrim” temelinde ayrı bir eğilim oluşturan Trotskiy'in görüşü için de doğrudur.) Yukarıda sözünü ettiğimiz çalışmalardan *İki Taktik* de zaten Bolşeviklerle Menşeviklerin bu stratejik farklılığını izah eder.

1907'den itibaren başlayan ve 1912'ye dek süren yenilgi ve dağılma döneminde Lenin bir yandan Menşevizmin en ileri dejenerasyonu anlamına gelen “likidasyonizm” eğilimi ile mücadele ederken bir yandan da kendi hizbi içinde, seçimlere ilişkin olarak boykotçuluğu ilke haline getirmeye çalışan (“otzovizm” olarak bilinir) akıma karşı parlamenter çalışmanın devrimci parti için önemini vurgulayan bir mücadele verir. Bu dönem aynı zamanda Lenin'in Çarlığın Rusya kırında kapitalizmin gelişmesi yolundaki önlemlerine ilişkin “Stolipin reformları” diye bilinen yeni politikası dolayısıyla tarımın gelişmesi bakımından eski toprak sahiplerinin adım adım kapitalistleşmesine dayanan “Prusya yolu” ile Amerika'nın bağımsız çiftçi modeli arasında karşılaştırmalar yaparak Bolşevizmin Rusya'da tarım sorununa ilişkin programını geliştirdiği dönemdir.

Yenilgi ve dağılma eğilimi Bolşevizme de sızar. Burjuva felsefesinin saflarında moda haline gelmiş olan anti-diyalektik yeni-Kantçılık akımı (feylesof Ernst Mach'ın adıyla da bilinir) başka birçok ideolojik safsata ile birlikte sürgündeki Bolşevikler arasında yayılınca Lenin yıllardır savunulmakta olan bu felsefeye karşı *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* başlığını taşıyan bir kitapla ağır bir taarruz baş-

latır.

Görüldüğü gibi, 1905 devriminin gündeme getirdiği genel meseleler dışında (birazdan bunların en önemlisi olan “sovyet” kurumuna döneceğiz) Lenin 1903’teki İkinci Kongre’den 1912’ye kadar esas olarak Rus Marksizminin iç sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Elbette bu süreci sadece “anlamsız hizip kavgaları” veya “kayıkçı dövüşü” gibi havanda su dövmek anlamına gelen bir şey olarak düşünmek yanlıştır. Bir partinin gelişmesi daima, hâkim sınıfların politikalarına karşı verilecek savaşın yanı sıra alt sınıfların içinde doğru yolu bulma çabasının da damgasını taşır. Lenin, gerek Narodniklere ve onların mirasçısı Sosyalist Devrimcilere (SR’ler olarak da bilinir) karşı gerek Menşevizme karşı verdiği mücadele içinde kendi partisinin yolunu doğru çizmeyi öğrenmiştir.

1912 hem Rusya’nın olağanüstü bir enerji ve güçle dolu işçi hareketinin beş yıllık bir aradan sonra yeniden canlanmasının hem de Bolşeviklerle Menşevikler arasında kesin kopuşun yılıdır. Bolşevikler kendilerini RSDİP (Bolşevik) adıyla ayrı bir parti olarak ilan edecektir. Bunun karşısında geri kalan bütün sosyal demokratların, likidatörlerden Trotskiy’e bütün bir yelpazeyi kapsayacak biçimde birleşmek için yaptığı girişim iflasla sonuçlanır. Rus hareketi Cihan Harbi’ni ve Şubat devrimini bu yapısıyla karşılayacaktır.

4. Lenin’in Marksizme katkıları: İlk dönem

Buraya kadar Lenin’in politik mücadelesinin 1914’e kadar süren ilk döneminde Rusya’ya özgü olarak hangi konularda çalıştığını, sorunlara nasıl çözümler önerdiğini ve uyguladığını gördük. Ama Lenin’in ilk döneminin aynı zamanda Marksizme önemli katkılar içerdiğine de işaret etmiştik. Şimdi o katkılara geçiyoruz.

Marksizmin politika teorisi

Lenin’in ilk döneminden kalan en önemli çalışması bizce çok pratik nedenlerle yazılmış olan ve büyük ölçüde polemik karakter taşıyan *Ne Yapmalı?* risalesidir. *Ne Yapmalı?*’nın yeni tipte bir devrimci partiyi temellendirmek bakımından önemli olduğu yaygın ve doğru bir fikirdir. Bunun yanı sıra sendikal bilinç/sınıf bilinci arasındaki farkın öneminin üzerinde durulmuş, işçi sınıfına bilincin dışarıdan getirilmesi gerektiği fikri, bu fikre katılan ve katılmayanlarca tartışılmıştır. Nihayet, Lenin’in işçi sınıfının devrimci politikasının sınıfın kendi sorunları üzerine odaklanmanın çok ötesine geçmek zorunda olduğu, toplumda işçi sınıfının yanında yer alabilecek diğer güçleri kazanmak amacıyla bütün sınıfların ve diğer toplumsal katmanların sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiği fikri de bir ölçüde gündem oluşturmuştur. Ne var ki, bütün bu analizin arka planında yer alan politika teorisi yenidir ve bu mesele genellikle pek az tartışılır ve politik sonuçları çıkarılmaz.

Marx ile Engels’in siyaset alanındaki dünya tarihsel önem taşıyan belirleme-

lerinin üzerinde uzun uzun durmaya gerek yok. Devletin sınıflı toplumlara özgü olduğu, sınıflar oluşana kadar var olmadığı gibi geleceğin sınıfsız toplumunda da olmayacağı, proletarya diktatörlüğünün son demlerinde devletin sönmüneceği tezleri Marksizmin siyaset teorisinin bütün çerçevesini çizer ve onu hem burjuvazinin hem de onun düzeninin diğer düşmanlarının (en başta anarşistlerin ve son dönemde moda olan “iktidarı almadan dünyayı değiştirme” görüşünün) her türlü siyaset teorisinden ayırır.

Marksist devlet teorisinin insan düşüncesinin tarihindeki orijinalitesi ve önemi ne olursa olsun, Marx ile Engels'in siyaset teorisi devlet teorisinden ibaret değildir. Büyük ustaların ayrıca 20. yüzyılda proleter devrimcilerin izlemesi gereken siyasi hattın çok önemli kilometre taşlarını işaret ettiğine de geçmişte değindik. Bunlar kendi başına siyaset alanında Marksizmin daha ilk kuşaktan çok önemli atılımlar yaptığını gösterir. Sonuç olarak, o günün bütün diğer devrimci akımlarından farklı olarak parlamentoda ve sendikalarda çalışmanın yararları konusunda ısrar eden ama esas çözümün devrimde olduğunu ileri süren bir teorik bakış daha o günden Marx ve Engels'in çabası sonucunda yerleşmiştir. Bu bakışın sosyal devrimin yol haritasını çizdiği açık olduğuna göre burada siyaset teorisi bakımından çok ileri bir atılım var demektir.

Ama iş burada da bitmiyor. Marx ile Engels, her ne kadar *Manifesto*'da kapitalist toplumda sınıf yapısının eski toplumlara göre çok daha yalın ve berrak bir sadeleşmeye doğru ilerlediğini iddia etseler de bu onları ana sınıflar dışında var olan sınıfların da inceleme alanına dâhil edilmesinden ya da ana sınıfların kendi içindeki işlevsel farklılıkları, ayrışmaları, hizipleri ihmal etmeksizin, önem taşıyan sınıf içi çelişkileri de somut durumların analizinde kullanmaktan alıkoymamıştır. Bu bakımdan Alman devrimi üzerine bütün yazdıkları yanında Marx'ın “Fransız üçlemesi” olarak anılan risaleleri de, her defasında, çizilen renkli ve zengin analiz tablosunun önemli örnekleridir. Engels'in, Marx'ın diyalektik materyalist metodu somut durumlara nasıl uyguladığını görmek isteyen Marx'ın *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire*'ine bakmasını tavsiye ettiği iyi bilinir. Bu tür çalışmalarda ayrıca kapitalist topluma tekabül eden tek bir devlet biçimi olmadığı, farklı somut koşullar altında sınıfların karşılıklı ilişki ve çelişkilerinin etkisi altında farklı biçimlerin ortaya çıkabileceği de açıkça ortaya konulmuş olmaktadır. Bunlara proletaryanın, İrlanda, Polonya, Amerika'da siyahiler, sömürge ulusların durumu vb. türden bağlamlarda ezilen ulusların mücadelelerinin yanında bulunması zorunluluğuna ilişkin yaklaşımı da eklemek gerekir.

Ama Marx ve Engels buradan hareketle kapitalist topluma özgü politik hayatın *genel* bir teorik çerçevesini çizmemiştir. Lenin *Ne Yapmalı?*'da işte böyle bir teorisinin temellerini atmış, bu temelleri geliştirmemiş olsa da ana yapısını çatmıştır. Elbette hareket noktası Marx ve Engels'in çeşitli toplumların değişik gelişme aş-

malarına ilişkin yaptıkları analizlerdir. Bir bakıma Lenin bu analizlerin genel sonucunu çıkarmıştır. Ama *Ne Yapmalı?*'da altı çizilen kavrayış ilk kez Lenin tarafından dile getirilmektedir. Neyi kast ettiğimizi anlatmak için Lenin'in sendikal bilinç ile sınıf bilinci arasındaki farkı ve proleter hegemonyasının iktidar için gerekliliğini neye yasladığını hatırlamalıyız.

Lenin'e göre, işçi sınıfının mücadelesini sadece kapitalist sınıfa karşı verilen mücadele ile sınırlamamanın nedeni, politik alandaki mücadelelerin çerçevesini tanımlayanın, toplumun *bütün sınıflarının karşılıklı ilişkileri* ve sadece bunun da değil, *her bir sınıfın devlet ile olan ilişkileri* olmasıdır. Sınıfların da ötesinde Lenin ezilen uluslardan Çarlık Rusya'sında eğreti bir konumda olan (belediye benzeri) yerel Duma'ların burjuva unsurlarına kadar çok farklı alt grupların da bu analize dâhil edilmesi gerektiği kanısındadır. Bir sınıfın diğer(ler)i üzerindeki hâkimiyet aracı olan devlet iktidarı, işte bütün bu sınıfların ve sınıf dışı güçlerin karşılıklı mevzilenmesi sonucunda biçim ya da el değiştirecektir. Yalnızca iki ya da birkaç sınıfın karşılıklı ilişkilerini incelemek ve devrimci stratejiyi bunun üzerine kurmak başarı sağlamayacaktır. Zira göz önüne alınmamış olan geri kalan sınıf ve sınıf dışı güçlerin de her birinin devletle (merkezî devlet, federal sistemde eyaletler, daha alt düzeyde belediyeler vb.) ilişkileri vardır, devletten elde ettikleri vardır, ona ilişkin memnuniyetsizlikleri vardır, her birinin hangi siyasi güce destek vereceği sadece diğer sınıflarla ilişkilerine değil, aynı zamanda devletin çeşitli düzey, basamak ve kurumlarıyla ilişkilerine bağlıdır.

Burada Lenin'in kapitalist toplumun siyasi hayatına bakışta en az üç düzeyde yenilik getirdiği açıktır. İlk, ana sınıflara veya ana sınıfların yanı sıra birkaç başka sınıfa bakmakla yetinmemek gerektiğini, ülke çapındaki dengelerin ancak bütün sınıflar ve sınıf dışı güçler hesaba katıldığında tam olarak görülebileceğini söyleyerek analizi zenginleştiriyor. Sadece sınıflar da değildir söz konusu olan. Daha önce de belirttiğimiz gibi siyasi alana girmiş her tür aktör söz konusu edilmelidir.

Bunun sonuçlarını çıkarmak gerekir: Durum böyleyse, proletaryanın kazanması için sadece burjuvaziden güçlü olması yetmeyecektir. Proletaryanın, burjuvazinin yanına aldığı veya küçük tavizlerle kazandığı sınıfları ve güçleri ondan kopararak kendi yanına alması, en azından tarafsızlaştırması gerekiyor.

İkincisi, Lenin'in uzun uzadıya üzerinde durmadığı ama bütün söylediklerinden potansiyel olarak çıkan bir sonuçtur. Burada neredeyse bütün sınıf ve diğer güçlerden oluşan bir "matris" in ön biçimlenmesi vardır. Diyelim ezilen bir ulusun üzerinde, sadece burjuvazinin ve onun karşısında işçi sınıfının etkisini ele almakla yetinmek mümkün değildir. Başka güçlerin, mesela diğer ezilen ulus ve ezilen dinlerin tutumunun ve örgütlü olanlarının politikasının da göz önüne alınması gerekir artık. Çünkü bu öteki güçlerin diyelim en önemli ezilen ulus hareketine karşı tutumu sınıfların da tutumlarını (karşılıklı olarak) yeniden düzenlemesine yol açabilecektir.

Yani artık tek tek aktörler arasındaki ilişkilerden değil, birçok bilinmezi olan bir denklemler kümesinden söz ediyoruz.

Üçüncüsü, bugün var olan bilgilerimize göre burada Marx'ta ve Engels'te olandan fazla bir şey vardır. Marx ile Engels daima sınıfların karşılıklı ilişkisini ve diğer siyasi güçlerle ve kurumlarla karşılıklı konumlarını ele alırlar ama her bir sınıfın ve diğer aktörlerin devlet ile ilişkilerini ayrı bir bağlamda ele almazlar. Oysa devlet, Marksist teorinin kendi başlangıç kavrayışına göre, sınıf hâkimiyeti sisteminin muhafaza edilmesinde ve yeniden üretilmesinde baş rolü oynar. Hâkim sınıf olarak burjuvazi, düzenin supabı olarak iş gören birçok tedbiri devletin “tarafsız” görünümünün, toplumun “üzerine yükselmiş olan” kurumsallığının arkasına gizlenerek alır. Dolayısıyla, her bir sınıfın ve diğer aktörlerin sadece birbirleri ile değil devletle ilişkilerini araştırmak da büyük önem taşıyacaktır. Lenin burada Marksist teorinin daha önce yapmış olduğu belirlemelerin mantıksal bir uzantısını açığa çıkarmış olmaktadır.

Ne Yapmalı?'nin bu siyaset teorisidir ki Lenin'in işçi sınıfının devrimci politikasının kendi sorunlarıyla sınırlı olmaması, toplumun bütün sınıf ve güçlerinin karşılıklı konumları üzerinde durması gerektiğini ısrarla, bıkmadan yorulmadan söylemesini mümkün ve gerekli kılar. Lenin'le birlikte birden sınıf mücadelesinin savaş meydanı üzerinde bir şimşek çakar ve bir büyük aydınlık doğar: Sınıf mücadelesinin gelişimi iki sınıf arasında bir mücadeleden ibaret değildir! Lenin'in *Ne Yapmalı?*'dan uzun yıllar sonra Cihan Harbi döneminde bambaşka bir bağlamda, bu sefer devrimi betimlerken söyleyeceği gibi, mesele bir tarafta “ben sosyalizmden yanayım” diyen bir ordu, öte tarafta “ben kapitalizmden yanayım” diyen bir başka ordu arasında verilecek bir savaşı kimin kazanacağı sorusu ile sınırlı değildir. Mesele, bütün sınıf ve diğer güçlerin hep birlikte birbiriyle boğuştuğu veya kol kola girdiği karmakarışık bir ortamda hangi ana sınıfın, mücadeleyi nihai olarak kazanabilecek gücü kendi yanına yığabildiği ile ilgilidir. Yani ittifaklar ve cepheler, arada tarafsızlaştırma operasyonları, karşı tarafı bölme çıkışları, en az iki ana sınıfın birbirinin “ordu”larını yenmesi kadar önemlidir.

Bu doğruysa işçi sınıfı devrim mücadelesini kazanmak için, burjuvazinin sömürdüğü ve/veya devletinin ezdiği, zaman zaman tavizler verse de, durumlarını hafifletse de esas olarak tâbi toplumsal gruplar olarak tuttuğu bütün sınıf ve grupları ya da bunların çoğunu onun etkisinden kurtarmak ve kendi yanına kazanmak, kimini de tarafsızlaştırmak **zorundadır**. Lenin ve Rus Marksizminin dilinde bunun adı proletaryanın diğer alt sınıf ve ezilmiş gruplar üzerinde **hegemonya** kurmasıdır. Bu, “kültürel hegemonya” diye aydınların oyuncağına dönüştürülecek bir şey değildir. Karakolda hırsıza dayanın yasaklanması mücadelesinden engelli proleter gence mutlaka istihdam sağlanması için tutarlı çabaya kadar tamamen ayağı yere basan sayısız, evet, sözcüğün neredeyse en gerçek anlamında sayısız küçük muha-

rebeler aracılığıyla yıllara yayılacak bir çabanın sonucunda kazanılacak bir harptir. Kültürel alanda verilecek mücadele elbette önemsiz değildir ama çok arkadan gelir. Kültürel hegemonya esas olarak okumuş sınıflara, orada bile en çok ülkenin gelecek proleter iktidarında maddi yaşamına ilişkin vaatler aracılığıyla (yani en az “kültürel” biçimi altında) işe yarar.

Hegemonya, proletaryanın, kendi dışındaki sömürülen ve ezilenleri kendi iktidarında bugün olduğundan daha iyi ve onurlu bir hayat sürdürebileceklerine ikna ederek rıza yoluyla yanına kazanmasıdır. Ki o karman çorman devrim savaşında proletaryanın ittifaklar cephesi genişlesin, burjuvazinininki zayıflasın ve savaşı proletarya ve yandaşları kazansın. Şayet devrim savaşı bu tür karmaşık bir savaş meydanı olmasaydı, yani siyaset bütün sınıfların ve devletin hep birlikte işin içinde bulunduğu bir matris-tipi alan olmasaydı, o zaman proletaryanın kapitalist sınıfla ilişkisini ve sömürüden doğan çelişkisini öğrenmesi ve bu konuda bilinçlenmesi yeterli olurdu. Hegemonya mücadelesi de gereksiz hale gelirdi. O zaman sadece kapitalist sömürüyü bilmek sınıf bilincine sahip olmak için yeterli hale gelirdi.

Oysa Lenin ısrarla, ilk bakışta neredeyse anlaşılmaz bir inatla proletaryanın *sınıf* bilinci kazanmasının koşulunun bütün sınıfların karşılıklı ilişkilerinin ve kendisinin bu bütün içindeki yerinin kavranması olarak tanımlar. İşçi neden Çerkesler ve Boşnakların bilinç durumunu ve devletle kurdukları ilişkiyi bilmelidir ki? İşçi neden Erzurum ve Trabzon’un bugün büyük ölçüde gerici ideolojiler üreten ortamlar olmasının tarihî koşullarıyla ilgilenmelidir ki? İşçi neden Sünni ve Alevi (Kızılbaz) topluluklar arasındaki ilişkilerin tarihçesini öğrenmek zorundadır ki? Haydi, bütün bunları öğrenmesi, anlaması gerekli olsun. Bu bilgiler neden sınıf bilincinin önkoşulu niteliğini taşımaktadır ki? Cevap artık biliniyor: Çünkü işçi başka türlü bütün bu toplulukları yöneten burjuvaziyi yenerek onun devletini parçalayıp kendi devletini kuramaz, yani işçi başka türlü kurtulamaz da onun için!

Lenin maalesef bu politika (ve devrim) teorisini geliştirerek sistemleştirecek vakti bulamamıştır. Ama kapitalist toplumun politik hayatının bu tablosu proletaryanın devrimci partisine yol gösterdiği ölçüde amacına ulaşmış olmaktadır. Elbette, bu alan Marksistler tarafından derinlemesine geliştirilmelidir. Ama bizce tarihî teorik atılım sınıf mücadelesini aydınlatan dev bir ışıldak gibi *Ne Yapmalı?*’da ve Lenin’in başka çalışmalarında mevcuttur.

Lenin’in devrimci teoriye en büyük katkısı: proletarya partisi teorisi

Ne Yapmalı?’ya en olumlu tarzda yaklaşanlar bile genellikle bu risalede bir parti teorisi görmek yerine belirli özellikler taşıyan “yeni tip bir parti” savunulduğunu düşünürler. Bazıları “Leninist parti teorisi”nden söz eder, doğru, ama bunlar bile aslında o “özel tipte parti”nin teorisinden söz etmektedir. Örneğin böyle bir partinin Çarlık koşullarında geçerli olabileceğini, ama burjuva demokrasisinin en azından

emperyalist ülkelerde esas biçim haline geldiği 20. yüzyılın ikinci yarısında veya 21. yüzyılda bu tip bir parti savunmanın anlamsız olacağını düşünenler bu yüzden *Ne Yapmalı?*'yi geçmiş için anlamlı bulmakla birlikte Lenin'in parti kavrayışının artık tarihe karıştığını öne sürerler.

Oysa *Ne Yapmalı?*'da parti konusunda öne sürülen görüşler **genel olarak**, yani **her tür kapitalist ülkede** proletaryanın devrimci bir partiye duyduğu ihtiyacı temellendirmek üzere geliştirilmiştir. Daha önce de yazdık: Parti fikri, 19. yüzyıldaki bütün politika düşmanı sosyalist ve anarşistlere karşı Marx ve Engels tarafından geliştirilmiştir. Böyle bir gerekliliğin ileri sürülmesinin Lenin'e atfedilmesi bütünüyle yanlış olur. Ama Marx ve Engels partinin **neden** gerekli olduğunu bilimsel bir soru olarak sormamışlardır. Karşılaştırma yoluyla anlatalım. Bütün burjuva iktisatçıları meta üretiminin (yani piyasa ekonomisinin temelini oluşturan sosyo-ekonomik ilişkinin) işleyişini anlatmış ama neden, hangi tarihsel koşullar altında ortaya çıktığı sorusunu hiç sormamışlardır. Marx'ın ekonomi politik eleştirisi tam da bunu yaparak ekonomi politikten, en iyi örnekleriyle Adam Smith ve David Ricardo'dan ayrılır. Buna karşılık, Marx ve Engels proletaryanın partisinin gerekliliğini sadece burjuvazinin çeşitli partilerinden ayrı, bağımsız bir partinin gerekliliğine bağlamıştır. Neden başka biçimler değil de parti sorusuna cevap aramamışlardır.

Ne Yapmalı?, kısacık ve bağlamına çok bağımlı bir risale olmasına, yani teorik bir yapıt olmaya hiç uygun olmamasına rağmen, işte tam da bu soruya cevap vermektedir. Yani ne Çarlık Rusya'sına, ne daha genel olarak burjuva demokrasisinden farklı olarak baskı rejimlerine özgü bir tartışma değildir yapılan. "Kapitalist bir toplumda proletaryaya iktidarı almak için parti neden gerekir?" Lenin'in sorduğu soru budur. Marx nasıl *Kapital*'in birinci cildinde "genel olarak sermaye"yi yalınlığı içinde inceliyorsa, Lenin de *Ne Yapmalı?*'da, teşbihte hata olmaz, "genel olarak proletarya partisi"ni incelemektedir.

Partinin gerekliliğinin temeli elbette yukarıda kısaca özetlenen politika teorisi-dir. Yani savaş çok zorlu bir mücadeleyle, dünya ve ülke koşullarının çok iyi tanınması ve gelişmelerin yakından izlenmesiyle, çok ince stratejik ve taktik belirleme ve kararlarla ulaşılabilecek doğru bir hat sonucunda kazanılacaktır. Başka türlü söyleyelim. Ve bu söylediğimizde Marx ile Engels Lenin'den milim farklı düşünmemektedirler. Proletaryanın sadece sınıfsız toplum programı bilime dayanmaz. Politikası da bilime dayanır. Yani iktidarın ele geçirilmesi bilimsel bir faaliyetin katkısıyla gerçekleşebilir ancak. "Bilimsel sosyalizm" baştan aşağı bilimdir. Bazen sanıldığı gibi bilim *Kapital*'dedir, politika başka malzemedan yapılmıştır değil. Kurnazlığın, savaş hilelerinin, taktik şaşırtmacaların, sezginin elbette politikada çok büyük yeri vardır. Ama bir toplumun genel koşullarını kavramadıysanız, dünyanın en kurnaz ya da karizmatik politikacısı da olsanız proletaryanın iktidara geçmesini sağlayamazsınız.

Birkaç örnek verelim de okur rahat etsin, uçuk bir şey söylemediğimize ikna olsun. Lenin'in Cihan Harbi'nde izlediği politika bilimdir. O anın gerçekliğinin en soğukkanlı diyalektik analizinden çıkarılmış bir politikadır. Bu bilimsel analiz ve bunun sonucu olan savaş politikası olmasa Ekim devrimi olmazdı.

Lenin'in 1921 NEP (Yeni Ekonomi Politikası) kararı bilimdi. Ekonomik koşullarla (ağır kriz) siyasi koşulların (işçi-köylü ittifakının altının kazanması) birlikte değerlendirilmesi Lenin tarafından doğru biçimde yapılmasaydı Sovyet Rusya (SSCB henüz kurulmamıştı) çökerdi.

Peki, yanlış bilime rağmen doğru politika mümkün olamaz mı? Verdiğimiz örnekleri bütün devrimlere uygulamak mümkün değildir sonuç olarak. Her devrimin bilimi bu kadar gelişkin olmamıştır. Evet, mümkündür elbette. Ekim devriminin kendisi mükemmel bir örnektir aslında, başka örneğe gerek yok. Trotskiy'in sürekli devrim programı bilimdi. Hem genel olarak proletaryanın yükselişi ile birlikte burjuvazinin uluslararası alanda devrimci potansiyelini yitirmeye başladığı gerçeğine, hem de Rusya'da proletaryanın burjuvaziden daha gelişkin olduğunun saptanmasına dayanan bilim. Bolşevikler ise Rusya'da devrimin önündeki aşamanın "demokratik" devrim ile **sınırlı** olduğunda ısrarcıydılar. Bilimleri yanlıştı. Ama eğer devrimci önderlik gerekli anda yanlıştan dönmeyi bilir ve bilimin gereklerini yerine getirirse devrim yine kazanabilir. Lenin böyle davrandığı için Ekim devrimi kazandı. Başka, daha az bilinen devrimleri de böyle tartışmak mümkündür.

Burada derin bir çelişki vardır ve Lenin bu çelişkiyi parti teorisinin merkezî diyalektiği haline getirir. Ondan önce başkaları bu çelişkinin farkında değildi demiyoruz, Lenin'in bu çelişkiyi teorik temellendirmesinin merkezine yerleştirdi diyoruz. Nedir bu çelişki? Tarihin bilimsel ve teknolojik yönden en gelişkin üretim tarzında, tarihin gördüğü en güçlü entelektüel hayata ve aydınlar katmanına sahip hâkim sınıfı burjuvazinin karşısında, eski toplumların hepsinin sömürülen sınıflarının (kölenin, serfin, reayanın vb.) kat kat ilerisinde olsa da, toplumsal işbölümü bakımından bilime erişimi ve nüfuzu çok sınırlı bir sınıf olan proletarya tarafından, burjuvazinin biliminden daha ileri bir bilimle yenilgiye uğratılması zorunluluğudur. Daha basit söyleyelim: Proletaryaya bilim gereklidir ama bu kendisinde yoktur.

Parti, Lenin için devrimci sınıfla proletaryanın biliminin birleşmesinin zemini-
dir. Programın, stratejinin, taktiğin hepsinin anası, anası değil onu her an besleyen
pınarı materyalist ve diyalektik karakteriyle Marksist bilimdir. İşçi sınıfı, partisi
sayesinde burjuvaziye üstün gelebilecek şekilde donanır, silahlanır. Lenin kendi po-
litika teorisi çerçevesinde tanımladığı "sınıf bilinci"nin sınıfa "dışarıdan" getirildiği
iddiasını açıklarken hem burjuvazi ile proletarya arasındaki ekonomik mücadele-
nin dışındaki mücadelelerden söz eder hem de Marx ve Engels'i örnek göstererek
aydınlardan. İlki, Lenin'in politika teorisi doğru ise onun **doğrudan** mantıksal bir
sonucudur: "Sınıf bilinci", yani yukarıda tanımladığımız gibi **sınıflı iktidara taşıya-**

bilecek tek bilinç biçimi, bütün sınıflarla ve devletle kurulacak ilişkiler öğrenilmeden sadece fabrika ve sendikada elde edilemez.

İkincisine gelince, burada ilişki ***doğrudan bir mantıksal sonuç*** olarak çıkmaz ortaya. Tam tersine çelişkilerle örülü biçimde, yani ***diyalektik bir sonuç*** olarak çıkar. Toplumsal iş bölümü ve buna bağlı maddi nesnel yaşam koşulları dolayısıyla kapitalist toplumun bilimden en çok koparılmış sınıfı bilimle donanacaksa toplumun üretici gücü ile birlikte büyüyen bilimsel gücünün sınıfa aktarılması gerekir. İşte Marx ve Engels'ler (çoğul kullanıyoruz zira bu düşünürlerin arkası hep gelmek zorundadır, çünkü, yukarıda söyledik, bilim *Kapital*'le başlayıp bitmiyor, devam etmek zorundadır) bu çelişkinin üstesinden gelinebilmesi için gerekli aşıdır. Lenin onların “burjuva aydınları” olduğunu söylerken yanılıyor. Onlar burjuvazinin ve küçük burjuvazinin saflarından gelen ama sınıflarından koparak proletaryanın yanına geçmiş aydınlardır. Marx ekonomi politiğin düşünürleri için burjuvazinin teorisyenleri der, komünistler için ise proletaryanın teorisyenleri. Kendi kökenlerine “ihamet” ettikleri için proletaryaya hizmet edebilmektedirler. Parti, aydınları, bilimden uzak bırakılmış, ama toplumun en geniş kitleleri kavrayan sınıfı proletaryanın gücünün yanına mıknaş gibi çekerek, onların, kendilerini değiştirirken proletaryayı da silahlandırmasını sağlar.

Burada dursak Lenin'in parti teorisi aydınların işçilere akıl verdikleri bir yerden ibaret olurdu. Katıyen böyle değildir. Bir ikinci dolayım söz konusudur. Lenin işçi sınıfını *Ne Yapmalı?*'dan itibaren Komintern yıllarına kadar devam edecek bir ayrımla çeşitli katmanlara ayırır. Mücadeleler içinde işçi sınıfının bir “öncü” katmanı oluşur. Bunlar çeşitli vesilelerle sınıf mücadelesine girmiş, şu ya da bu ölçüde bilinçlenmiş işçilerdir. Büyük grevlerde, işçi sınıfını ilgilendiren büyük gösteri ve mitinglerde vb. bilinci yükselmiş işçilerden bir kısmı katıldıkları hareket geri çekilince sınıf mücadelesini terk ederler, bilinçleri yeniden eski düzeyine döner, ileride yeniden mücadeleye atılmaları ve bilinçlerinin yeniden yükseliş göstermesi tamamen yeni koşullara bağlı hale gelir. Ancak, bazıları mücadelenin içinde kalır. Kimi fabrikasında işçi temsilcisi seçilir. Kimi sendikaya üye olduktan sonra faal olarak çalışmaya başlar, belki de yönetime girer. Kimi başka ezilmiş kesimlerin eylemlerine destek olmaya gidebilir. Daha az sayıda bir kısmı ise devrimci partiye katılabilir. İşte belirli sınıf mücadelesi deneyimlerinden geçmiş, ama katıldığı hareketin sıcaklığı ortadan kalkmış olduğu halde sınıf mücadelesi ve siyaset alanından geri dönmeyen, adım adım deneyim biriktirdiği gibi Marksizme de aşına hale gelen işçileri Lenin işçi sınıfının öncü kesimi olarak niteler. Parti, sınıfın öncüsünün partisidir. Bazen sanıldığı gibi öncü parti önden giden parti demek değildir. Öncü işçilerin önemli bir bölümünü kazanmış, onlara dayanan bir politika izleyen, politik doğrultusu sınıfın en ileri unsurlarının bilincine dayanan bir parti demektir.

Şimdi durum değişmiştir. Parti, sınıfın bir bölümünün partis olduğuna göre,

parti işçi sınıfını eğitmeye giriştiğinde (bu formel eğitim anlamında değildir, her dakika her yerdedir, eylemdedir, fabrikada yemek yerken, çay arasındadır, kahvede otururken, işçi ailelerinin birbirini ziyaretindedir, işçi düğünündedir, maçtadır) işçi işçiyi eğitmektedir. *Sınıfın geri unsurlarına bilinci sınıfın öncü kesimi taşır.*

Öncü işçi ise sadece eylemde, sokakta, grevde, işgalde değil, parti içinde de eğitim görür. Parti içindeki eğitimin tamamı değil ama bir kısmı gerçekten formel anlamda eğitimidir. İşçi sınıfı mücadelelerinin yükseldiği dönemlerde öncü işçi katmanının bilimi, en başta Marksist bilimi ne kadar kavradığını, yaşayan, gören bilir. Okuması yazması zayıf, hatta (Kürtler gibi) ana dili o ülkenin resmî dilinden farklı olduğu için çifte zorluk çeken kimi işçi nice solcu aydının okumadığı kaynakları okur, nice politikleşmiş öğrencinin bilmediği tarihî olaylar hakkında bilgi sahibi olur. Bu tür işçilerin nasıl konuştuğunu, nasıl düşündüğünü, davranışlarına neyin yön verdiğini bugün, henüz yeni bir yükseliş yaşanmıyorken anlamak isteyenler, mesela 14 Haziran 1970 günü DİSK'in İstanbul Merter'de düzenlediği temsilciler kurulunun tutanaklarını okumalıdır. Mesela 1970'li yıllar boyunca Maden-İş sendikasının genel kurullarında konuşan işçilerin konuşmalarının kayıtlarını incelemelidir. Bugünkü genç okur bu tür şeylere alışık olmadığı için şaşkınlığa düşecektir.

İşte bu nedenle Bolşevik gelenek, partinin içi ve dışı arasında keskin bir ayrım koyar. Çünkü sınıfın ileri kesimlerinin gayet çabuk kavrayacağı ve diyalektik materyalizmin düşünüş tarzıyla yorumlayabileceği birçok olay sıradan bilince sahip, daha da kötüsü geri bilinç sahibi katmanlarda bin çeşit engel dolayısıyla yanlış değerlendirilir. Milliyetçilik, hemşericilik, din farkı, ahlak kavrayışı, çok çeşitli başka düşünce sistemleri sıradan veya geri işçinin meselelere sınıf bilinci merceğinden bakmasını önler. O zaman yapılacak şey, ikisine iki ayrı dilden hitap etmektir. Parti kendi içinde başka dil konuşur, dışarıya propaganda ve ajitasyonunda başka dil. Anlatılan içerik aynıdır ama anlatma tarzının duruma göre adapte edilmesi gerekir.

Yine aynı nedenle, sınıf mücadelelerinin düşüşe geçmiş olduğu uğraklarda sınıfın geri kesimleri faşizm ya da köktendincilik gibi asırlık ideolojilerin cazibesine kapılarak işçinin kendi çıkarlarına aykırı hareketlere destek verebilir. Yalnız ve hareketsiz işçi, olayları ve gelişmeleri bir sınıf mensubu gibi değil, demagogların avı konumunda bir burjuva toplumu vatandaşı olarak yaşar, algılar, anlar. Bütün Marksistlerin sınıf bilinci olmayan sınıfın sınıf olarak kurulmamış olduğunu söylemeleri bundandır. Sıradan işçi ise, şu ya da bu deneyimden esinlenerek en gerici ideolojilere “dur” demekle birlikte ya pasifleşmiştir ya da burjuvazinin sınıfı massetmek, eylemlerini düzenin içine çekmek için oluşturduğu partilerin aldatmacalarına (mesela sosyal demokrat partilere ya da onları taklit eden CHP gibi partilere) kapılır.

Ne Yapmalı?'nin tanımladığı ve Bolşevizmin zamanla yeni boyutlarıyla geliştirdiği parti çalışma tarzının (demokratik merkezîyetçilik, planlı çalışma, disiplin, fedakârlık, iş bölümü, kadrolaşma, eylemin söze önceliği, legalite kadar illegaliteye

de hazır olma vb.) ima ettiği parti tipi, işte proletarya partisinin bütün bu teorik temellendirilişinin sonucudur. Yani sadece Rusya ya da geri ülkeler ya da baskıcı rejimler için değil, proleter sınıf mücadelesinin verileceği bütün iklimler için geçerli bir parti tipidir bu. Peki neden? Neden Bolşevik tipte parti sosyal demokrat partilerden ya da kendine “komünist”, “sol”, “işçi” vb. adlar vermiş olsa da reformist, düzenin dışına çık(a)mayan parlamenter partilerden farklı olarak politik ve örgütsel disiplini en önemli ilkelerden biri olarak kabul eder? Bunun nedeni, tam da Bolşevik tipte partinin devrimci olması dolayısıyla böyle olmak zorunda olduğudur.

Bunu en az iki ayrı biçimde gerekçelendirmek mümkündür. Birincisi, devrimci parti, yukarıda da belirtildiği gibi, tarihin gördüğü en yüksek bilimsel-teknolojik olanaklarla donanmış ve proletarya devriminin her zaman bir tehlike olabileceğinin “devrim mi, hıh, bırakın hayali” tavrındaki küçük burjuvalardan çok daha çıplak biçimde farkında olduğu için istihbaratıyla, silahlı kuvvetleriyle, polisiyle, yargı sistemiyle, hapishaneleriyle her an işçi sınıfının öncü kesimlerinin üzerine çökmeye hazır bir devletle ölümüne bir kavgaya çıkmıştır da ondan. Elbette burjuva devleti, tam da korumakta olduğu düzenin doğasından kaynaklanan (bireycilik, çıkarıcılık, kaytarma vb.) özellikler dolayısıyla birçok hata yapacak, kendi sırlarını ifşa edecek, işleyişinde kesiklikler yaşayacaktır. Ama bu düzen aynı zamanda fabrika denen sistemi yaratmış, koskoca ücretli köleler kitlesini disiplinli bir çalışma temposuna ikna etmiş, ordusunu, polisini, her türlü zor aygıtını buna yaslanarak işleten bir düzendir. Bu düzen bizim gibi ülkelerde son tahlilde aynı zamanda emperyalizmin gücüne de yaslanmaktadır. Yani mesela Türkiye’de devrimci bir parti son tahlilde **NATO’yu yenilgiye uğratmak ya da felç etmek** göreviyle karşı karşıya kalacaktır! Devrimci parti böyle bir düzeni devirecekse en az o düzenin kendisi kadar ciddi ve hazırlıklı olmalıdır. Gevşek, laubali, keyfe keder, gevezeliğe prim veren, görevleri savsaklamaya ya da parti politikalarını keyfi tarzda uygulamaya göz yuman bir parti işler sarpa sardığında çok kısa süre içinde yenilmeye mahkûmdur. Devrimci parti madem ölüm kalım savaşına çıkmıştır, bir **savaş örgütü** olarak çalışmalıdır.

İşin bir de “ağacın kurdu kendinden olur” yönü vardır. Yukarıdan beri sayılan bütün zor aygıtlarının ve emperyalizmin askerî gücünün yanı sıra, burjuvazinin bir de işçi sınıfının kendi saflarında ajanları vardır. Bunlar kendi kariyerist, bireyci, çıkarıcı amaçları doğrultusunda devrimci partiyi çeşitli yollardan hedefinden saptırmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Lenin bunun sistemik bir sorun olduğunu tam olarak Cihan Harbi ile birlikte kavramakla birlikte, ta 1903’te Menşeviklerle kopuş sırasında partinin geveze aydınların partisi olması tehlikesine karşı mücadele ederken de bu tür unsurların parti programını sulandırma, politikaları burjuvazinin kabul edebileceği tarzda yumuşatma vb. türden yollarla partiyi evcilleştirmeyi becerebilme ihtimali olduğunu göz önünde tutmuştur. Programın belirleyiciliği ve demokratik merkezîyetçiliğin herkesi bağlaması bu tür devrimci parti düşmanı uy-

gulamaların içeriden yürütülmesi karşısında **garantiler** getirmese de önemli ölçüde **aşılama** sağlayacaktır.

Bütün bunlardan sonra Lenin'in savunduğu Bolşevik tipte partinin bir dizi teknik önlemden ve kurala uygun bir aygıttan ibaret olmadığı, yapılacak politikanın içeriği ile doğrudan bağlantılı olduğu sanırız daha iyi anlaşılacaktır.

Lenin'in Marksizmini herkesten ayıran nokta parti kavrayışıdır. Parti, sosyalist/komünist politikanın merkezinde yer alır. Her şey partiye bağlıdır. Her politika partinin güçlenmesine ve burjuvazinin kurumları karşısında daha büyük avantajlar kazanmasına dönük olmalıdır. Onunla rekabet edebilecek tek şey devrimci Enternasyonal'dir. Ama zaten o da partidir. Tek farkı, bir ülke partisi değildir, dünya partisidir. Lenin'in ve Bolşeviklerin her manevrası, her politikası, her doğrultusu, işçi sınıfının en önemli kurumu olan devrimci proletarya partisinin çıkarlarını mutlaka göz önüne alır. Parti, dosdoğru devrimin öznesidir çünkü. Onsuz devrim olmaz. Bolşevizmin en önemli ilkesi budur.

Sovyet kurumu karşısında Lenin

Ekim devriminin aslî, tanımlayıcı unsurlarından biri olan sovyet, ne bütün tarih boyunca ne de kapitalizm çağında hep var olmuş bir kurumdur. Sovyet, kapitalizmin gelişmesinin bir aşamasında, işçi sınıfının düzene karşı ayağa kalktığı bir uğrakta, 1905'te Rusya'da proleter devriminin içinden fişkırlarak ilk kez tarih sahnesine çıkmış bir kurumdur.

Rus Marksist hareketinin devrimci kanadında (onu kendi partilerinin eksiklerini giderecek bir kurum olarak memnuniyetle karşılayan Menşeviklerden farklı olarak) sovyet kurumu başta iyi karşılanmadı. Bolşevik Partisi'nin neredeyse tamamı, bir anlamda sovyeti "kışkırdı". Sovyet ile partiyi yarıştırmaya kalktı birçok Bolşevik önder. Hatta sovyetin partinin iradesine tâbi olduğunu açıklaması gerektiğini beyan edenler oldu. Bildiğimiz kadarıyla Rus devrimci Marksist hareketinin önde gelen adları arasında daha sonra devrimin bir aracı, doğması için mücadele edilen işçi devletinin bir organı, proleter demokrasisinin gelişkin ve orijinal bir biçimi olarak iş görecektir olan bu kurumun önemini daha 1905'te, en baştan tanıyan yalnızca iki kişi oldu: Trotskiy ve Lenin. Önce Trotskiy'in adını söylüyorsak bu, onu aradan çıkarmak içindir çünkü konumuz Lenin. Trotskiy, derin politik sezgisiyle sovyetin önemini hemen anlayarak onu kucakladı. Bunun karşılığını da Ekim 1905'te yaşanan genel grevin ardından daha da büyük önem kazanan Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti'nin başkanlığına seçilerek gördü.

Lenin daha temkinli davrandı. Bunu anlamamak mümkün değildir. Kendi partisinin büyük çoğunluğunun karşı olduğu, bir bakıma ultimatömcü bir tutumla karşısına aldığı bir kurumun devrimin çıkarları açısından önemini vurgulamak çok daha zordu. Trotskiy 1903'te katıldığı Menşeviklerden bir yıl sonunda kopmuştu

ve 1905'te tek tabanca mücadele eden bir Marksistti. Yani sırtında yumurta küfesi yoktu. Lenin ise yukarıda özelliklerini saydığımız tipte bir partiyi tarihte ilk defa adım adım inşa ediyordu. Bu yüzden, tarih sahnesine çıktığında onun rakibi gibi görülen sovyete temkinli yaklaşmak zorundaydı.

Ama Lenin çok temkinli olduğu, hiç âdeti olmadığı halde sadece bu konuya özgü biçimde, devamlı yanılıyor olabileceğini tekrarladığı halde içerikte çok cesur ve berraktır. Lenin kendi yoldaşlarının bir kısmının Petrograd Sovyeti'nin partiye bağlılık ilan etmesi gerektiğini söylemesine karşı olmakla kalmaz. Tersine Sovyet'in partiye bağlanmasını sakıncalı bulur. Neden? Çünkü Lenin sovyetin nispeten geri türden işçileri kucakladığını, bunların da devrime kazanılmasının önemli olduğunu söyler. En önemlisi, Lenin sovyeti bir hükümet organı olarak hayal eder. Evet, geçici bir hükümetin organı ama bir iktidar organı. Ya da onun rüşeymi.

1917'de sovyetin Rus devrimindeki yerinin önünün açık olması, Lenin'in (ve kısmen Trotskiy'in) bu uzak görüşlü yaklaşımları sayesinde sağlanabilmiştir. Lenin, diğer yoldaşları gibi 1905'te sovyete karşı ültimatömcü bir tavır geliştirmiş olsaydı, ikili iktidarın geleceğin rüşeymi olan ayağını, yani Petrograd İşçi ve Asker Sovyetleri'ni karşısına alırdı. Ve onun sadece Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimciler'in hâkimiyetinde olan Yürütmesi'ni değil, tamamını karşısına alırdı. Bunun Ekim devrimine bambaşka bir yol çizmek olduğunu anlamak zor değildir.

Trotskiy'e gelince onun 1905'te sovyeti kucaklayan tutumunun sayesinde Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti'ne başkan olarak atanmış olması, aynı şeyin Ekim devriminin de belirli bir aşamasından sonra tekrarlanmasına yol açıyordu. Trotskiy'in Sovyet'e başkan olması ise Sovyet'in Askerî Devrimci Komitesi'nin de Trotskiy'in uhdesine verilmesi ve böylece Bolşeviklerin iktidarı almasının Sovyet'in onayına sunulmadan ama tamamen demokratik bir yetki temelinde yapılması anlamına gelmiştir.

Bu kadar stratejik öneme sahip bir organdan söz ediyoruz. Ne mutlu bize ki Rus devrimci Marksizminin iki büyük önderi sovyeti en baştan bağırırlarına basmışlardır.

5. Lenin'in ikinci döneme geçiş hazırlığı

Yukarıda Lenin'in Cihan Harbi ile Sosyalist Enternasyonal iflas edince ister istemez Bolşevik Partisi'ne ve kendisine kalan dünya hareketinin önderliğine soyunduğunu söylemiştik. Lenin, bu görevi üstlenmeye bazı teorik çalışmalar zemininde hazırlanmıştır. Bu teorik hazırlığın sonucunu diyalektik metot üzerine çalışmasında, emperyalizm konusunda ve *Devlet ve Devrim* başlıklı eserinde yürütmüştür. Kısaca görelim.

Hegel'in diyalektiği ve “Felsefe Defterleri”

Lenin dünya partisinin yeniden kuruluşu misyonunu üstlenen, böylece dünya devriminin kolektif önderliğinin yerine getirmesi gereken görevleri konusunda kendi üzerine düşenleri yapmaya hazırlanan bir devrimci olarak 4 Ağustos 1914'te eski önderliklerin ihaneti açıkça ortaya çıkar çıkmaz kendisini yeni görevine hazırlamaya girişmiştir. Kendi formasyonunda en zayıf yanlardan birinin felsefe olduğunun bilincinde olan Lenin, diyalektiğin önemini gayet iyi bildiği için, metodunu sağlamlaştırmak amacıyla Hegel'in *Büyük Mantık* adlı kitabından başlayarak bir dizi çalışmasını inceler. Bu çalışma 1914 Eylül ayında başlayacak Aralık'ta sona erecektir.

Lenin için Hegel'i okumak Kautsky ve Plehanov'un nesne-özne diyalektiğinde öznenin rolünü ne kadar arka plana itmiş olduğunun bilincine varmak anlamına gelmiştir her şeyden önce. “İkinci Enternasyonal Marksizmi” adıyla anılabilecek bu bakış açısı, tarihin hep daha önceden tanımlanmış birtakım aşamalardan geçerek ilerleyeceğini varsayar. Sıçramalara, orijinal durumların doğması sonucu daha melez sonuçlar doğmasına, güçler dengesinin bazı maddi koşulların eksikliğine rağmen ileri atılımlara izin vermesine vb. olanak tanımaktan uzak durur.

Bu epeyce determinist, yer yer kadercı yaklaşımın Lenin'in ilk dönemi üzerinde belirli etkiler bırakmış olması kaçınılmazdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Lenin uluslararası alanda Kautsky'yi, Rusya'da ise Plehanov'u “üstadı” olarak görüyordu. Oysa Hegel okuyuşu sonrasında bu ikisinin aşırı determinist bir Marksizme sapanmış olduğunu keşfedecekti. Her ne kadar Lenin burjuva eleştirmenleri tarafından “iradecilik” ya da “volontarizm” ile suçlanan biri olsa da, aslında en azından çok önemli bir konuda maddi nesnel gerçekliği fazlasıyla bir aşılmaz sınır gibi ele aldığı kolayca söylenebilir. Bu örnek Lenin'in 1914 öncesinde Rus devriminin görevlerine ilişkin görüşleriyle ilgilidir. Rus devriminin en yakın görevinin demokratik bir devrimin gerçekleştirilmesi olduğu konusunda Marksistler arasında bir farklılık olması mümkün değildi. Menşevikler bundan en mekanik tarzda “devrim burjuvazinin, onu destekleyelim” sonucunu çıkarıyorlardı. Bu anlamda Rus Marksizmi içinde İkinci Enternasyonal Marksizmi'nin esas izleyicileri onlardı. Lenin onların Almanya'da Bernstein tipi revizyonist/oportünist önderlerin etkisi altında olduğunu sanıyordu. Oysa Kautsky de bu konuda aynı yolun yolcusu idi.

Lenin şematik bir bakışa sahip değildi. Tam tersine. İlk devrimin yakın görevinin burjuva-demokratik olduğunu kabul etmekle birlikte, Rus liberal burjuvazisinin devrimci bir karaktere sahip olmadığı yargısı temelinde demokratik devrimi proletarya ile köylülüğün ittifakının yöneteceğini iddia ediyordu. Bu strateji alanında devrimci bir değişimdi. Bununla da yetinmiyordu. Rus devrimi Avrupa'da büyük bir devrimci dalga ile birleştiği takdirde, bunun Rusya'da bir “kesintisiz devrim”e yol açabileceğini söylüyordu. Yani Rusya devrimci süreçte bir kesiklik olmaksızın sosyalist devrime yönelebilirdi. Bu artık klasik şemadan iyice ciddi bir uzaklaşma

idi.

Ne var ki, Avrupa devrimi olmazsa Rus devriminin demokratik aşamada durması kaçınılmazdı. Lenin için aşılmaz sınır buydu. Oysa Trotskiy 1848 devrimlerinin deneyiminden hareketle kendi yolundan Rusya'da da burjuvazinin devrimci olmadığı sonucuna varmış, 1905 devriminin laboratuvarında incelediği Rus devriminin proletaryanın iktidarında sosyalist önlemler almak zorunda kalacağı sonucuna vararak buna (Marx'ın 1850'de kullandığı bir formülle) "sürekli devrim" adını vermişti.

1917, Trotskiy'in öngörüsünü bütünüyle doğrulayacaktı. İlginç olan şuydu: Hegel okumuş Lenin, savaş öncesi Lenin'in ısrarlı olarak koyduğu sınırı kaldırıyor, iktidarın alındığı gece (7 Kasım 1917) bunu Bütün Rusya İşçi ve Asker Vekilleri İkinci Kongresi'ne açıklarken ilk cümle olarak şöyle diyordu: "Şimdi sosyalizmi kurmaya geçiyoruz."

Lenin'in 1914 sonrasındaki bütün siyasi kararlarında aynı etkiyi, diyalektiğin bu muazzam etkisini görmek mümkündür.

Emperyalizmin tarihteki yeri

Lenin'in attığı ikinci önemli teorik adım emperyalizmin kavranması için yaptığı çok ciddi çalışmadır. Bu çalışma 1915 yılında başlar ve ünlü kitabı *Emperyalizm. Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, 1916'da yayınlanır. Emperyalizm çok çeşitli yönlerden Lenin'in dünya durumunu doğru kavraması için bir zemin oluşturmuştur. Lenin, bu çalışma sayesinde, kapitalizmi artık bir dünya sistemi olarak ele alır. Bağrındaki asalaklık ve durgunluk eğilimlerini ve bunların, karşıt eğilimlerle çelişkilerini ele alır. Ama devrim ve sosyalizm açısından en önemli iki nokta, emperyalist ülkelerde oluşan "işçi aristokrasisi" ile emperyalist aşamanın tarihî gelişme açısından önemidir. İşçi aristokrasisi konusuna birazdan *Devlet ve Devrim*'i ele aldığımızda eğileceğiz. Şimdi emperyalizmin tarihteki yerine bakalım.

Lenin, kitabına boş yere *Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* alt başlığını uygun görmemiştir. Emperyalist aşama, kapitalizmin üretici güçleri ileri derecede toplulaştırdığı, işyerindeki bütün işçileri bir "kolektif işçi" halinde bütünleştirdiği, üretim birimlerini ve sektörleri birbirine bütünüyle bağımlı hale getirdiği ve bütün ülkelerin ekonomilerini artan ölçüde birbirlerine bağımlı hale getirerek üretimin ve sermayenin uluslararasılaşmasını hazırladığı bir aşamadır. Lenin *Emperyalizm* kitabının 10. bölümünü bu meselenin tartışılmasına ayırır. Ulaştığı sonuç, Marx'ın *Kapital*'de vardığı sonuç ile aynı doğrultudadır. Bu şekilde toplumsallaşan üretici güçleri ancak planlama yoluyla yönetmek mümkündür. Dünya, kapitalist özel mülkiyetin ortadan kaldırıldığı, bütün büyük üretim ve dolaşım araçlarının kamulaştırıldığı, bunların bir merkezî plan temelinde yönetildiği bir sosyalist ekonomiye hazır hale gelmiş bulunmaktadır. İşte bu yüzden "kapitalizmin en yüksek aşaması"ndan söz ediliyor. Kapitalizm içinde daha ileri gidebilecek bir alan kalmamıştır.

Böylece dünyanın sosyalizme hazır olduğu saptanmış oluyor. Bu da Lenin'in diyalektikten sonra dünya devrimine uzanan yolda üzerine bastığı ikinci zemin olmuştur.

Devlet ve Devrim

Lenin açısından Cihan Harbi döneminin üçüncü büyük teorik atılımı *Devlet ve Devrim* kitabının yayınlanmasıdır. Bu kitap görünürde Marx ve Engels'in ve dolayısıyla bu konuda onların sadık öğrencisi olan Lenin'in sosyalizm anlayışının ne kadar demokratik temellere yaslandığını anlatıyor. Bu tema elbette kitabın ana teması. Ama kitabın Rusya'da devrimin saati 12'ye beş kalayı gösterdiği bir anda, Eylül ve Ekim aylarında Lenin Finlandiya'da gizlenirken, yani Bolşevik Partisi ve Lenin ayaklanma telaşı içindeyken yazılmış olmasının nedeni o değil. Kitap açıkça Kautsky başta olmak üzere Marksist devlet ve devrim teorilerine sırt çeviren bütün revizyonist ve oportünistleri *teşhir* için yazılmıştır. Zira Lenin Rusya'da ayaklanma vaktinin geldiği kanısındadır, partisinin yönetimini ısrarla iktidara uzanması için ikna etmeye çalışmaktadır, hatta onun üzerinde baskı uygulamaktadır. Ayaklanma zamanının geldiğini söyleyen, ayaklanmanın zafere ulaşacağına inanmış demektir. Peki bu bağlamda *Devlet ve Devrim*'in yeri nedir?

Lenin, Rusya'da işçi sınıfı iktidarı aldıktan sonra sıranın dünya devrimine geleceğine kanidir. Şubat devrimi patlak verdikten bir ay sonra sürgünden döndüğünde ulaştığı Finlandiya garında toplanan işçi kitlesine yaptığı konuşmayı şu sloganla bitirmiştir: “Yaşasın sosyalist dünya devrimi!” Belli ki Lenin için Rus devrimi, dünya devrimine giden yolda yalnızca bir merhaledir. Ne var ki Lenin Avrupa proletaryasına güven duyduğu halde sosyalist önderlerine güven duymamaktadır. İşte *Devlet ve Devrim*'i derhal aceleyle yazmasının sebebi budur. Bu önderlerin partilerinin hâlâ resmî programı olan Marksizme ihanet edeceği onun gözünde kesindir. Onları erkenden teşhir ederek ve has Marksistlere ihanetin köklerini anlatarak bu etkiyi yalıtmaya çalışmaktadır.

Lenin'in Cihan Harbi sonrasındaki politikasında bu Marksizm kaçkını politik akımlar çok önemli bir yer tutacaktır. Bunun nedeni, emperyalizm çağında sosyalist işçi hareketi içinden düzenle bütünleşmeye yatkın akımların çıkmasının emperyalizmin *yapısal* bir özelliği ile ilgili olmasıdır. Emperyalist ülkeler dünya çapında hâkimiyetlerinin sonucunda elde ettikleri aşırı kârlar ve türlü çeşitli sömürü biçimleri sayesinde kendi ülkelerinde işçi sınıfının üst katmanlarına, “işçi aristokrasisi”ne “rüşvet” niteliğinde ek olanaklar tanıdıkça sınıfın içinde bu tür revizyonist/oportünist/reformist akımlar bu katmanın düzen yanlılığının bir ifadesi olarak boy vermektedir. Lenin'in işçi hareketinin bu bölünmesinden çıkardığı sonuç, dünya çapında devrimin uzunca bir süre dar bir geçitten geçerek ilerleyeceğidir.

Devlet ve Devrim'in esas amacı bu akımları teşhir ederek etkilerini sınırlamaktır.

6. Dünya devriminin önderi olarak Lenin

Uluslararası işçi hareketinin yaşadığı, 4 Ağustos 1914 günü ile simgeleşen felaket Lenin'i, o güne kadar üstlenmeyi düşündüğüne dair hiçbir belirti olmayan bir görevle karşı karşıya bıraktı dedik: Dünya devriminin önderliğini devralma görevi. Şimdi Lenin'in bu görevi mükemmelen yerine getirdiğini göstermeye girişiyoruz. Sadece o dönem için yerine getirmek değil. Lenin 1914-1924 arası pratiğiyle aynı zamanda 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyiminin çöküşü karşısında geleceğe bir alternatif de bırakmıştır. Bu iki konuyu iç içe ele alacağız.

Dünya devrimi

Her şeyden önce bir önyargıyı aradan çıkarmamız gerekiyor. Lenin'in "dünya devrimi" kavramı ve programı ile ilişkisi Stalinizmin "tek ülkede sosyalizm" programının 1920'li yıllardan itibaren Sovyetler Birliği'nde ve Komintern'de dayatılmaya başlanmasından sonra unutturulmaya başlamıştır. Lenin'in devrimin önce tek bir ülkede kazanabileceği konusunda 1915 tarihli bir yazısı kanıt olarak gösterilmeye çalışılmıştır ama dünya devrimini reddettiği yolunda bir propaganda yapılmamıştır. Nasıl yapılsın ki? Lenin'in teorik, örgütsel, programatik, propagandif ve ajitatif beyanatının tamamında "dünya devrimi" asli bir rol oynamaktadır. Şu ya da bu yazısını toplu eserlerinden çıkarmak mümkündür. Mesela aşağıda göreceğimiz gibi SSCB'nin kuruluşu tartışmaları esnasında yazdığı "Özerkleşme" yazısı 1956'ya kadar Sovyet halkından gizlenmiştir. Evet, bir ya da birçok yazıyı sansür edebilirsiniz. Ama "dünya devrimi" kavramına savaş açarsanız, Lenin'in onlarca yazısını veya toplantı tutanaklarında yer alan yüzlerce konuşmasını sansür etmek zorundasınızdır. Lenin için dünya devrimi, aynen Marx ve Engels için olduğu gibi, Marksizmin esasındandır. Onu özel olarak vurgulama ihtiyacını hissetmez aslında, hep Marksizmin temel devrim programı olarak varsayar. Unutulmasın, Lenin yaşamının hiçbir anında "tek ülkede sosyalizm" formülünü duymamış ve görmemiştir. Kavram ilk kez 1924 yılının sonunda Stalin tarafından, daha önce yayınlanmış olan bir çalışmasının yeni basımı revize edilerek kullanılmıştır. Yani Lenin öldükten hemen sonra. Dolayısıyla, polemik yapmaya ihtiyaç duymamıştır Lenin bu konuda. Hayal bile edemezdi bunun gerekeceğini.

Üstelik, Ekim devrimi döneminin deneyimi, olsa olsa Lenin'e "dünya devrimi" programının ne kadar doğru ve gerçekçi olduğu konusunda, yaşanan pratikten yeni ilave deliller getirmiştir. 1918 Kasım Alman devrimi tam da Bolşeviklerin devrimi en çok bekledikleri ülkede patlak vermiştir. Kısa ömürlü de olsa Bavyera ve Macaristan sovyet cumhuriyetleri kurulmuş, devrim İtalya'da, İskoçya'da, Finlandiya'da kendine yeni mecraları ısrarla aramıştır. Avrupa'da bunlar yaşanırken Ortadoğu (Batı Asya) ve Kuzey Afrika alevler içinde yanmaktadır: Mısır, Osmanlı/Türkiye, İran, Fas'ta doğrudan devrim ve isyanlar yaşanmakta, başka ülkeler de bunların

ayak izinden ilerlemeye çalışmaktadır. Lenin görmemiştir ama Çin (1925-27) ve İspanya (1936-39) da sıraya girecektir.

Klasik Marksizmin bu konudaki sicili öylesine ezici biçimde açıktır ki, o dönemin herhangi bir Marksistinin dünya devrimi programına bağlı olmadığını iddia eden, bunu kanıtlamak zorundadır. Biz çeşitli çalışmalarımızda tersinden Marx, Engels ve Lenin'in devrimin uluslararası karakter taşımasının gerekliliği konusundaki inancını çok sayıda alıntı göstererek kanıtlamış bulunuyoruz. İspat yükü şimdi inkârcıların omuzundadır.

Dünya devrimi önderliğinde ilk sınav: Savaş karşısında Lenin

Lenin'in sosyal demokrasinin ana akımından geri dönülmez biçimde kopmasının nedeninin Cihan Harbi konusunda belirlenen doğrultu olduğunu zaten biliyoruz. Ama bu ana kadar bildiğimiz şundan ibaret: Lenin (İkinci Enternasyonal içinde çeşitli ülkelerin partilerinin önderliğinden gelen bir azınlık ile birlikte) ana akımın her partisinin savaşla birlikte kendi burjuvazisini desteklemesine ve farklı uluslardan işçi ve köylülerin birbirlerini boğazlamasına karşı çıkmıştır. Lenin'in kendi politikasını bu yazı bağlamında henüz konuşmuş değiliz. Evet, proletarya enternasyonalizminden milliyetçiliğe sapmaya kesinkes karşıdır Lenin. Ama dünya yangın yerine dönmüşken sosyalistler nasıl bir politika izlemelidir?

Lenin'e ve azınlıkta kalan sosyalistlerin önemli bir bölümüne yol gösteren bir yöneliş savaş öncesinden beri mevcuttur. İkinci Enternasyonal'in savaş öncesindeki son on yıl içinde düzenlediği üç konferansta da (Ştuttgart, Kopenhag, Basel) savaş konusunda alınan kararlar aynı doğrultudadır: Savaş tehlikesi yükselmektedir; sosyalistler savaşın çıkmasını engellemekle ve militarizmle mücadele etmekle yükümlüdürler; her şeye rağmen savaş patlak verecek olursa, sosyalistler, bu savaşın yarattığı ortamı kullanarak proletarya devrimini gerçekleştirmek üzere ellerinden geleni yapmalıdırlar.

Demek ki, ana akım sosyal demokrasi, örgütün ısrarla aldığı kararları çiğneyerek benimsemiştir enternasyonalizmi ayaklar altına alan milliyetçi politikasını. Lenin, bir dizi başka sosyalistle birlikte (dediğimiz gibi bu tutumu benimseyenler epeyce küçük bir azınlıktır Enternasyonal'in) eski kararları savaşın esas politikasının belkemiği haline getirmiştir. Bunun özeti “dünya savaşını her ülkede iç savaşa çevirmek” ya da kısaca söylendiğinde “savaşı iç savaşa çevirmek” olarak formüle edilmiştir. Buradaki “iç savaş” terimi, Marksist terminolojide herhangi bir iç savaş değil, kapitalist toplumun iki ana sınıfının nihai kapışmasının sonucu olan bir iç savaş işaret eder. Yani başka şekilde söylenirse, görev dünya savaşını devrime çevirmektir.

Buraya kadar anlatılan Lenin ile başka devrimci Marksistler arasında ortak olan politikadır. Örneğin Almanya'daki enternasyonalist devrimci Marksistlerin önder-

lerinden Karl Liebknecht ile Lenin'in politikası buraya kadar tıpatıp aynıdır. Ama Lenin bu ortak politikanın üzerine daha karmaşık ve talepkâr bir savaş politikası mimarisi yerleştirmiştir. Bunu görebilmek için önce Lenin'in Cihan Harbi dönemindeki savaş politikasının esas olarak üç döneme ayrıldığını vurgulamalıyız. Bunun önemi, ünlü “devrimci bozgunculuk” politikasının Lenin'in bütün savaşlarda benimsenmesi gereken politikası olduğu izleniminin solda çok yaygın olan **büyük bir yanlış** olmasından kaynaklanıyor. Hayır, “devrimci bozgunculuk” Lenin'in kapitalizmin doğurduğu bütün savaşlar için uygulanmasını öngördüğü bir politika **değildir**. O kadar değildir ki, Lenin bu politikayı kendi ülkesi Rusya için **Cihan Harbi'nin bile tamamı boyunca uygulamamıştır**.

Cihan Harbi boyunca Lenin'in savaşa ilişkin politikası üç döneme ayrılarak incelenmelidir: (1) Harbin başlangıcından Şubat devrimine kadar: “savaşı iç savaşa çevirme” ve onun özel bir varyantı olan “devrimci bozgunculuk”. (2) Şubat devriminden Ekim devriminin zaferine, yani proletaryanın iktidara geçmesine kadar: tavizsiz biçimde bir “âdil barış” politikası. (3) Ekim devriminden Almanya'daki Kasım devrimine (1918) kadar: Sovyet devletinin dünya devriminin yayılmasına kadar ayakta kalabilmesi için oyalama taktikleri.

Eklemek isteriz ki Rusya'da Şubat devrimi, yıllarla hesap yapıldığında yanıltıcı biçimde düşünülebileceği gibi (1914-1917) savaşın başlangıcından üç yıl sonra gelmemiştir. Savaş Ağustos 1914'te başlamış, devrim Şubat 1917'de olmuş olduğuna göre arada sadece iki buçuk yıl vardır. Yani Rusya'da “savaşı iç savaşa çevirme” ve “devrimci bozgunculuk” politikalarının uygulanma süresi 30 aydır. Savaş dört yıl üç ay yani 51 ay sürmüştür, bunun 21'i başka politikalarla geçmiştir.

Lenin'in “devrimci bozgunculuk” düşkünü olduğunu hayal edenlerin dikkatini çekelim: Lenin bu son alt evrede Sovyet Rusya'nın, yani yeni kurulmuş proletarya iktidarının gücünün yeteceğine inansaydı “devrimci savunmacılık” adı verilecek bir savaş politikası izlerdi. Bütün deliller buna işaret etmektedir. Hatta tek bir an, 1920'de Rusya İç Savaşı bütün şiddetiyle devam ederken Kızıl Ordu'nun Polonya içlerine doğru ilerlediği bir aşamada, Lenin Polonya işçilerinin devrimci bir ayaklanmaya kalkışacakları inancıyla savaşın devam etmesini savunmuştur. (Daha sonra “devrim ihracı” ile suçlanacak olan Kızıl Ordu komutanı Trotskiy ise bunun yanlış bir seçim olduğunu savunuyordu.) Lenin'in öngörüsü yanlış çıkacak, Kızıl Ordu Polonya'dan büyük ölçüde çekilmek zorunda kalacaktır. Polonya savaşındaki tutumu Lenin'in bir kısa an için bile olsa “devrimci savaş”a taraftar olduğunu kanıtlıyor.

“Devrimci bozgunculuk” politikasının tamamen somut koşullara bağlı olduğunu böylece ortaya koyduktan sonra bu politikanın içeriğini ve ne hedeflediğini anlamaya girişebiliriz. Bu politikanın anlamı, her ülkenin devrimcilerinin kendi ülkesinin yenilmesi için mücadele etmesidir. Bunun savaş koşullarında bir partiye ve onun

toplum ve devlet önündeki temsilcilerine ne kadar ağır görevler yüklediği ortadadır. Bu politikada ısrar, birçok devrimciyi sonunda divan-ı harbe götürebilirdi. Bu son derecede sert ve aşırı politika Lenin ve onu sadık biçimde izleyen az sayıda Bolşevik yoldaşı dışında hemen hemen hiç kabul görmemiş, Lenin neredeyse bütün dünyaya karşı tek başına kalmıştır.

Peki, Lenin bu kadar tehlikeli bir politikayı neden önermiştir? Burada Lenin'in dünya devriminin önderi rolünü üstlenirken yaşadığı ilk sınavda nasıl bir performans gösterdiğini konuşmuş oluyoruz. Lenin bunun uç bir politika olduğunu bilmez mi? Zaman zaman sabotaja başvurulmayacağını, köprülerin uçurulmayacağını, savaş sanayiinin grevlerle felç edilmesi için özel bir çaba gösterilmeyeceğini yazması bu “uç”, “aşırı” karakterin köşelerini törpülemek içindir. Silah altına alınmış kahraman bir Bolşevik er cepheye üniforma altındaki Alman işçi ve köylüleriyle kardeşleşme olanakları henüz doğmadığı için görev aşkıyla Rus ordusunun cephaneliğini havaya uçurmasın, böylece kendini gereksiz yere tehlikeye atmasın diye. Ama bu uyarıların kendisi bile bu politikanın ne kadar keskin olduğunu gayet iyi bilincinde olduğunu gösteriyor.

Şimdi cevaplamamız gereken soru şu: Lenin bu uç ve aşırı riskli politikayı neden savunmuştur? Lenin, bir veba salgınında kendi partisini ve koruyabileceği bütün diğer partileri korumaya çalışmaktadır. Devrimci bozgunculuk politikasının ilk sıradaki işlevi Enternasyonal'in bir milliyetçilik dalgası içinde boğulmakta olduğu bir anda geri kalanları kurtarmak, böylece yeni bir Enternasyonal için insan malzemesinin savaşı yozlaşmadan atlatabilmesini sağlamaktır. Yani uluslararası proleter öncüsünden henüz devrimci Marksizm saflarında olanları kurtarmaktır en büyük derdi.

Bu tehlikenin var olmadığını söylemek, 1914'ten itibaren Avrupa proleter hareketinin yaşadığı sarsıntının büyüklüğünü anlayamamak demektir. Başka çalışmalarımızda Lenin'in Rosa Luxemburg ve Trotskiy gibi Marksizmin başka devleriyle bu konuda yapmak zorunda kaldığı polemik ya da “Zimmerwald Solu”, hatta kendi partisi içinde bile nasıl yalnız kaldığını anlattık. Burada yalnızca iki şaşırtıcı örnek vereceğiz. Şayet Rosa Luxemburg gibi bir enternasyonalist devrimci Marksist önder, savaş sırasında yazdığı, *Junius Broşürü* olarak bilinen çalışmasında emperyalist Almanya'yı kastederek her ülkenin savaşta kendini savunma hakkının olduğunu yazabildiyse, yani “savaşı iç savaşa çevirme” politikasının bütünüyle dışında bir sosyal yurtseverlik anı yaşadıysa, bir an için bile bu şaşkınlığa düşüyse, kimin milliyetçi vebaya karşı kesin biçimde bağışıklığı olacağı söylenebilir? Daha vahimi: Şayet savaşa karşı enternasyonalist örgütlenmenin tek etkili çıkışı olan Zimmerwald hareketi, bildirisinde Sosyalist Enternasyonal'in programında var olan “savaş her şeye rağmen başlarsa devrim” formülünü kendi bildirgesine geçiremiyor, Karl Liebknecht'in Aralık 1914'te Alman meclisinde tek başına yaptığı gibi her sosyalis-

tin kendi ülkesinin savaş bütçesinin aleyhinde oy kullanması yolunda çağrı yapamıyorsa milliyetçiliğin sosyalist hareket üzerinde gerçekten çok büyük bir basıncı var demektir. (Alman ortayolcularından, Kautsky'nin yoldaşı Ledebour ve Fransa'dan ona benzer bazı delegeler Zimmerwald'e katılmıştı. Bu söylenenlerde onların etkisi vardır elbette. Ama bu da nasıl derece derece milliyetçiliğin etkisinin yayılabildiğinden başka bir şey göstermez.)

Lenin böylece Bolşevik Partisi'ni ve bazı başka partileri milliyetçilik batağına batmaktan kurtarmıştır. Elbette ilk amacı, üzerinde doğrudan etkide bulunabileceği kendi partisine bağlılık kazandırmaktır. Bolşevizmin enternasyonalizmin bir kalesi olarak kalması, en azından daha sonra enternasyonalizmin bu üstten hareketle dünya hareketine yeniden yayılma mücadelesi vermesini mümkün kılacaktır. Pratikte de olan bu olmuştur.

Lenin'in politikasının öteki başarısı, “savaşı iç savaşa çevirme” yolunda olmuştur. Lenin, savaşın başından itibaren dünyanın bir devrimci durum yaşamakta olduğunu ileri sürmüştür. Lenin'e göre, şayet yönetenler eskisi gibi yönetemiyorsa, yönetilenler ise eskisi gibi yönetilmek istemiyorsa ve kitleler taleplerini haykırmak için sokaklara meydanlara çıkıyorsa bir devrimci durum mevcuttur. Gerçekten de savaşa rağmen birçok ülkede büyük grevler, sokak hareketleri, askerî birliklerde isyanlar ve nihayet 1916 baharında İrlanda'da “Paskalya Ayaklanması” adı verilen bir büyük ayaklanma yaşanmıştır. (Ayrıca tarihin Avrupa merkezli tarzda yazılması dolayısıyla belleklere çok daha geç kazınan, Çarlık Rusya'sı sınırları içindeki büyük Orta Asya ayaklanması da 1916 yılında patlak vermiştir.) “Devrimci durum”u fiilen yaşanmakta olan bir devrimden dikkatle ayırmak gerekir. Bunun için “devrimci durum”u tanımlayan koşulların ötesinde kitlelerin büyük bir patlama ile iktidara uzanmaları, var olan düzenin yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalması gerekir. Bu ise bazen tek bir kıvılcımın parlamasıyla “devrimci durum”un devrime dönüşümü olarak yaşanır. Rusya'da 1917 yılının başında, eski takvimle Şubat, günümüzde kullanılan takvimle Mart ayında kıvılcım 8 Mart vesilesiyle kadınların ekmek tedariki için ayağa kalkmalarıyla parlamıştır. Lenin'i tam olarak haklı çıkaran da işte bu olmuştur. Rusya'da savaş, buna en ufak bir inanç duymayanlara inat, nihayet iç savaşa dönmüştür.

İşte bu andan itibaren koşullar bütünüyle değişmiştir. Rusya'da “savaşı iç savaşa çevirme” politikası geçerliliğini bütünüyle yitirmiştir. Çünkü iç savaş zaten başlamıştır. Bu politikanın üzerine yerleştirilmiş bir sivri çatı olan “devrimci bozgunculuk” da elbette beraberinde gündemden çıkmıştır. Şimdi görev iç savaşı kazanmaktır. Bunun için de Bolşevizmin savaş politikasının cephedeki askerlerin ve onların köylerde yıllardır beklemekte olan eşlerinin, annelerinin, dedelerinin temel ihtiyacı olan “barış”ı getirebilmek gerekmektedir. “Toprak, barış, ekmek” sloganı, sırasıyla köylünün, askerinin ve işçinin (8 Mart'ın açık talebiydi!) taleplerinin toplama-

mini ifade eder ve “Bütün iktidar sovyetlere!” şiarının gerçekleşmesinin yoludur. Böyle bir durumda savaş politikasının tek hedefinin “barış” olacağı açıktır. Halk barış istemektedir, hükümeti elinde tutan burjuvazi bunu veremez, dolayısıyla devrimin kaderi barış çevresinde dönmektedir. Devrim politikası ile savaş politikası birleşmiştir. Lenin’in savaş politikasında yeni döneme bu hızlı taktik adaptasyonu Ekim devriminin zafere ulaşmasındaki taktik adımlar arasında (bunlara aşağıda değineceğiz) tartışmasızca en önemlisidir.

Ekim devriminin zaferi sonrasındaki yıllarda Cihan Harbi devam ederken izlenen savaş politikası Lenin’in dünya devrimi önderliğinde çok önemli bir uğrak olan Sovyet devletinin behemehâl korunması politikasıyla iç içe geçtiğinden bunu aşağıda, onunla birlikte tartışacağız. Ama hatırlansın, devrimci savunmacılık, yani sosyalizmin ülkesinin kapitalist dünyanın şu ya da bu bölgesinde kazanmak amacıyla savaş vermesi gayet meşru bir amaçken Lenin (başarısız Polonya istisnası dışında) bambaşka bir çizgi izlemiştir.

Kilit halka: Ekim devrimi

Şubat 1917’den Ekim 1917’ye uzanan sekiz ayda olan bitenler daha sonra yaşanan yaklaşık 80 yıl boyunca sadece Rusya ve Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan toplumların değil, **bütün dünyanın** kaderini belirlemiştir. Bu önermenin ne demek olduğunu iyi düşünmek gerekir. Marx 1848’de *Fransa’da Sınıf Mücadeleleri*’nde bu ülkede o yılın Şubat ve Haziran aylarında yaşanan iki devrimi analiz ederken “Devrimler tarihin motorudur” yazmıştı. Bu cümle ünlüdür ama onu okuyanların gerçekten devrimci değillerse içeriğini sahici bir anlamda içselleştirebildiklerini sanmıyoruz. Evet, şunu herkes anlar: Devrim başarılı olduğu takdirde gerçekleştiği ülkenin tarihinde sarsıcı değişiklikler yaratır. Ama bir devrimin bir yüzyıla yaklaşan bir süre boyunca bütün dünyanın tarihini belirlemesi! Bunu düşünmek bile birçokları için zordur. Biz Ekim devriminin nasıl bir tür dünya devrimi olduğunu aşağıda yeri gelince kısaca anlatacağız. Bunu anlatmak için henüz erken. Ama bu doğruysa demektir ki, her kim Rusya’da Şubat ile Ekim 1917 arasında devrimin zafere ulaşması yönünde bir şeyler yapmışsa, o, çoğunlukla farkında bile olmaksızın, belki “tarih yaptığının” farkında olarak ama “dünya tarihini belirlemekte olduğunu” hiç düşünmeden tam da bunu yapmıştır.

Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle ayağa kalkan ve devrimci kalkışmanın işaret fişeğini yakan işçi sınıfı kadınları, kadınların ardından devrim mücadelesine giren işçi sınıfı erkekleri, başlangıçta komutanlarına itaat ederken sonra hızla işçi kitlelerini gözetmeye başlayan askerler, Şubat devriminden sonra sovyet seçimlerinde adım adım Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden koparak Bolşeviklere yönelen işçi ve askerler, bir süre sabırla bekledikten sonra toprak açlığını karşılamak için kendileri doğrudan eylemle harekete geçen köylüler, Ekim devriminden sonra

Çarlık Rusya'sının dört bir köşesinde sovyetleşme uğruna çalışan azınlık uluslardan sayısız insan—bütün bunlar (kendileri o bilinci taşımasalar da) sadece Sovyet ülkesinin daha sonraki kuşaklarına değil bütün dünyanın gelecek kuşaklarına başka bir dünya bırakacak tarzda dövuşmüş ve yepyeni bir tarihî dönemin başlamasını sağlamıştır. Ama ister partisiz, ister şu ya da bu partiden, ister Bolşevik hiç kimse Lenin kadar özel bir rol oynamamıştır Ekim devriminin başarısında. Yani Lenin aynı zamanda 20. yüzyılı biçimlendirmede olağanüstü rol oynayan bir önderdir. Üstelik o çoğunluktan farklı olarak devrimlerin ne anlamda “tarihin motoru” olduğunun bilincinde olarak yapmıştır yaptığını.

Lenin'in Ekim devrimindeki rolünü abartmak mümkün değildir. Bir ölçüde savaş politikasına benzer biçimde, Lenin Şubat devriminden itibaren Bolşevik Partisi'nin izlemesi gereken politik hat konusunda **büyük ölçüde yalnızdır**. Rus hareketinin önde gelen önderleri arasında bir tek Trotskiy bu konuda Lenin'den geri kalmayan bir pozisyona sahiptir. Ama o ana kadar devrimci parti inşasının önemini anlayamadığı için böyle bir araçtan yoksundur ve durumun teşhisi ve izlenecek politika konusunda ne kadar doğru görüşler savunuyorsa savunuyor olsun, elinde bu politikaları uygulamaya koyacak bir parti aygıtı yoktur. Ancak çevresindeki sınırlı sayıda kadroyla birlikte *Mejrayontsi* örgütü olarak Bolşevik Parti'ye iltihak ettikten sonra böyle bir araca kavuşmuştur. Öyleyse, Ekim devrimini etkili bir politikayla zafere kavuşturma bakımından bütün koşullara sahip bir tek kişi vardır: Lenin.

Lenin'in Ekim devriminde izlediği politikayı anlatmak ancak bu konuda bir bütün makale ya da kitapta hakkı verilerek yapılabilir. Biz burada bu politikanın en hassas, Lenin'i bir bakıma biricik kılan en hayati dönüm noktalarından söz edeceğiz.

Her şeyden önce Lenin'in Şubat devriminin yarattığı genel tablonun diyalektiğini beklenmedik bir hızda, devrimin gelişmelerini sadece uluslararası basından izleyebildiği İsviçre sürgününden başlayarak kavrama konusunda gösterdiği ustalıktan söz etmeliyiz. Yukarıda anlattık: Şubat devriminde ayaklanan işçi sınıfıdır, kısa süre içinde ona müsamaha ile yaklaşacak olan askerler de devrimin zaferini kolaylaştıracaktır. Yani bu, üniforma altındaki köylülüğün desteğinde bir işçi sınıfı devrimidir. Çar'ı işçi sınıfı alaşağı etmiştir. Ama bu sınıfın derhal kurduğu sovyetlerin ve onların başkent Petrograd'daki üst kurulunun çoğunluğu, ufku burjuva devrimiyle sınırlanmış Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimciler'den oluştuğu için hükümet burjuvalara hediye edilmiştir. Lenin burjuvazinin başkalarının devrimiyle başa geldiğini derhal görmüştür.

Gördüğü ikinci bir şey daha vardır. Burjuvazi hükümet kurmuştur ama iktidarı sallantıdadır çünkü onu başa getiren, devrimi yapanlara ait olan organdır, yani Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti'nin Yürütmesi'dir. O zaman, der, Lenin tarihî önem taşıyan yeni bir kavramsallaştırmayla, ülkede bir **ikili iktidar** vardır.

Lenin bu ikiliği kavramış, önüne bir propaganda sloganı olarak, yani ancak koşulları oluştuktan sonra uygulamaya geçirilebilecek bir slogan olarak “Bütün iktidar Sovyetlere!” sloganını koymuş ve Bolşevik Partisi’ni, aslında “bütün iktidar işçilere ve köylülere!” anlamına gelecek olan bu çağrı uğrunda, her bir evrenin spesifik sorunlarıyla boğuşarak o yönde yürümeye ikna etmiştir. Rus hareketinde geriye kalan herkes (elbette Trotskiy ve arkadaşları hariç) burjuva hükümetine koşullu destek eğiliminde idi.

Peki, Lenin iktidarın iki odağı arasında sürekli çelişkiler olacağını nasıl bilmiştir ki iktidarın hükümetten Sovyet’e devrini savunmayı önüne koymuştur? Bu sorunun birbirini tamamlayan iki yanıtı vardır. Birincisi, Bolşevizm “demokratik devrim” konusundaki bütün ısrarına rağmen liberal burjuvazinin devrimci olmadığı konusunda bir yargıya sahip olduğundan Lenin’in böyle düşünmesi olağandı. Şaşırtıcı olan, diğer Bolşeviklerin burjuvazinin hükümetini Menşevizme yakışır bir biçimde desteklemeye yatkın oluşuydu. İkincisi ise Lenin’in savaşın belirleyiciliği konusunda daha önce yakaladığı halkayı yine elden bırakmamasıdır. Lenin burjuvazinin emperyalist müttefiki İngiltere, Fransa ve şimdi savaşa girmekte olan Amerika’dan *kopamayacağını* gördüğü için “barış” talebinin karşılanamayacağını anlamış ve savaş devam ettikçe kitlelerin hiçbir talebinin yerine getirilemeyeceğini bildiği için de Sovyet’in sürekli olarak burjuva hükümetiyle çelişkiye gireceğini kavramıştır. Bir kez ipin ucu böyle yakalandığında geri kalan evrelerin ayrıntılı biçimde incelenmesi buradaki amaçlarımız açısından gerekli değildir.

Ama Şubat-Ekim arası stratejiyi kısaca ortaya koyduktan sonra taktiklere ilişkin iki incelik üzerinde de kısaca durmalıyız. Bunlardan biri propaganda ve ajitasyon esnasında, özellikle sloganların belirlenmesinde kitlelerin ruh durumunun hesaba katılmasında gösterilen ince duyarlılıkla ilgilidir. Lenin, savaşın devam ettirilmesini tam bir cinayet gibi düşünmektedir. Savaş ile barış arasındaki seçişin hayati olduğunu ısrarla söyler. “Petrograd düşecek olsa bile savunmacı olamayız” diyecek kadar. Ama emekçi halkın önemli bir bölümünün, özellikle Rus milliyetçiliğinin etkisi altındaki Sosyalist Devrimcileri izleyen halkın savaş taraftarı olduğunu bildiği için savaşa karşı propagandanın çok dikkatli bir dille yapılmasını ısrarla savunur. Kitlelerin ruh durumunu gözetken bir başka taktik incelik, Temmuz ayından önceki aşamada Bolşeviklerin hükümeti bir bütün olarak karşısına almak yerine “On kapitalist bakan istifa!” sloganını kullanmasıdır. Böylelikle iktidara karşı tavır işçilerin ve askerlerin hâlâ desteklemekte olduğu Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere şimdilik dokunmadan, sınıfsal bir profille ortaya konulmakta, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler de kapitalist bakanları destekledikleri için teşhir olmaktadır. Şunu unutmamak gerekir ki, Kornilov askerî darbesine karşı mücadele hariç, Bolşevikler Şubat ile Ekim arasında bu siyasi partiler ile birleşik cephe politikasına katiyen başvurmamıştır. Dolayısıyla hükümetteki Menşevik ve Sosyalist

Devrimci bakanlara hücum edilmemesi bu partilerin sakınılmasının ürünü değildir. Doğrudan kitlelerin duyarlılığını gözetmektedir. (Kornilov darbesi karşısında benimsenen taktik inanılmaz bir manevra kabiliyeti örneğidir. Bütün sekiz ay boyunca burjuvazinin hükümetine hücumu (“Bütün iktidar Sovyetlere!”) **stratejik** bir hedef haline getirmiş olan parti, karşı-devrim girişimine karşı bırakın “sosyalist” partilerle birleşik cepheyi, hükümet ile bir birleşik cephe ruhu ile hareket etmiştir. Darbe atlatılır atlatılmaz, yani Kornilov’un yenildiği kesinleşir kesinleşmez, derhal eski hatta dönmüştür.)

İkinci mesele zamanlama yeteneği bakımından olağanüstü örneklerle ilişkindir. Zamanlamanın tarihte eşi görülmemiş en önemli örneği “Temmuz günleri” olarak anılan olaylar zinciridir. 3-4 Temmuz günleri Petrograd sanayiinin ağır topları olan fabrikaların işçileri ile silahlı askerî birlikler beraberce kendiliğinden bir ayaklanma düzenlemiş ve ayaklanmanın önüne düşmesi için Bolşeviklerin karargâhının bulunduğu Kşesinskaya Konağı’nın dibine kadar gelmişlerdir. Lenin balkona çıkarak bir söylev verir ve işçi ve askerleri bunu bir ayaklanmaya dönüştürmemeye çağırır. Tabii böyle bir halk kitlesini durdurmak ve geri döndürmek mümkün değildir. Bolşevik örgütü, eylemi ayaklanma yerine silahlı gösteriye dönüştürmek için elinden gelen her şeyi yapar. (Trotskiy *Rus Devrimi’nin Tarihi*’nde Temmuz günlerini bir “yarı-ayaklanma” olarak niteleyecektir.)

Lenin ve Bolşevikler neden böyle davranmışlardır? O gün bu kitlenin, elindeki silahları kullanarak sonuç elde etmeye girişseydi, Petrograd’ı ele geçirebileceği her türlü kuşkunun ötesindedir. Peki neden? Çünkü Lenin Paris Komünü deneyinin tekrarlanmasını engellemek istemiştir. Petrograd, Moskova ve Volga bölgesindeki sanayi havzaları dışında, özellikle ordu saflarında devrime henüz yeterince destek olmadığını bilmektedir ve erken bir adım atarak bütün devrimci süreci akamete uğratmaktan kaçınmaktadır.

Zamanlamaya ilişkin ikinci büyük örnek elbette Eylül’den itibaren Lenin’in ayaklanmanın gününün geldiği konusundaki ısrarıdır. Daha iki ay önce silahlı devrimci kitleleri durdurmaya çalışmış olan önder, iki ay sonra durumun artık olgunlaştığını saptama becerisini göstermiş olmaktadır. Bu iki dönemin arasındaki karşıtlık devrimler tarihinin en çarpıcı veçhelerinden biridir.

Zamanlama doğru olduğu için iktidar 7 Kasım’da (eski takvimle 25 Ekim’de) alınmış ve ait olduğu yere, Bütün Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri İkinci Kongresi genel kuruluna teslim edilmiştir.

Bolşevizmin uluslararasılaşması: Komintern

Lenin’in ikinci dönemi ne zaman başlamıştı? Bunun için çok spesifik bir tarih verilebileceğini yukarıda gördük: 4 Ağustos 1914’te, İkinci Enternasyonal’in önderliğinin büyük çoğunluğunun, savaşın yarattığı şovenizme teslim olup en-

ternasyonalizme ihanet ettiği ortaya çıktığında. Lenin o noktadan itibaren İkinci Enternasyonal'in miadını doldurduğuna, mutlaka yeni bir Enternasyonal kurulması gerektiğine karar vermiştir. Son derece küçük bir azınlıkla Zimmerwald'de başlatılan çalışmada "Zimmerwald Solu" olarak anılan grup tutarlı bir enternasyonalist deniz feneri olarak iş görmüş, bu çalışma isabetli bir savaş politikası sayesinde güç kazanmış, daha sonra Ekim devriminin zafere kavuşmasıyla birlikte Bolşevizm uluslararası alanda adım adım bir çekim merkezi olmaya başlamıştır. 1918 Kasım ayında Almanya'da devrim patlak verdiğinde, yani Avrupa'nın artık en büyük ekonomik kudreti olan ve aynı zamanda işçi hareketinin savaş öncesinde en büyük güce kavuşmuş olduğu ülkede devrimci bir atılım ortaya çıktığında, yeni Enternasyonal meselesi artık tam anlamıyla güncelleşmiş olmaktadır.

Alman devrimi aynı zamanda savaşı bitiren tarihî olay olmuştur. Devrim 9 Kasım'da zincirlerinden boşanmış, 10 Kasım'da ise savaşın tarafları arasında mütareke imzalanmıştır. Bu, sosyal demokrat çoğunluk için eski Sosyalist Enternasyonal'i canlandırma yolunda bir olanak yaratmıştır. Yıllardır Avrupa ülkelerinin işçi ve köylülerinin birbirlerini karşılıklı katletmelerinden kendileri de sorumlu değilmiş gibi, bu önderlik büyük bir pişkinlikle Ocak 1919 tarihinde Sosyalist Enternasyonal'in yeni bir konferansının toplanacağını ilan etmiştir. Lenin, zamanlama konusundaki yüksek sezgisiyle, Sosyalist Enternasyonal'in tek başına kaldığı takdirde kendisinden çok daha devrimci ve enternasyonalist güçler için dahi bir çekim merkezi haline gelebileceğini hesaplayarak Şubat ayında yeni bir Enternasyonal'in kuruluşu için uluslararası bir toplantı düzenlenmesine karar vermiştir. Bu toplantıda Üçüncü veya Komünist Enternasyonal (kısa adıyla Komintern) kurulacaktır.

Komintern'in kuruluşunun ve gelişmesinin öyküsünü başka çalışmalarımızda anlattık. Burada sadece işin en önemli birkaç yanına değinmek ve Lenin'in dünya devriminin önderi rolündeki yeni başarısının kilometre taşlarını yerleştirmek istiyoruz. Bir kere, şunu saptamak gerekir: 1914'te neredeyse yapayalnız kalan, savaş politikası bahsinde enternasyonalist Marksistlerin çoğunluğuyla bile tam anlaşılmayan, Zimmerwald'de dahi tutarlı bir enternasyonalist politikayı yerleştirebilmek için bir "Zimmerwald Solu" kurmak zorunda kalan, Şubat devriminden sonra işçi sınıfının iktidarı alması gerektiğinde ısrar ettiği için Rus ve Avrupa sosyalist hareketi içinde neredeyse deli muamelesi gören Lenin, dört yıl sonra, Şubat 1919'da yeni Enternasyonal'i kurma başarısını göstermiş bulunuyor. Daire kapanmıştır: Uluslararası proletarya, 1864'te başlayan, uzun on yıllara yayılan bir çaba sonucunda Marksist temellerde kurulan öncüsünün berhava edilmesine karşı Lenin'in önderliğinde yeniden örgütlenmiştir. Bahis kazanılmıştır. Komintern, birkaç yıl içinde birçok ülkede yüz binleri, bazen milyonları örgütleyen canlı, yaşayan bir örgüt halinde enternasyonalizm hainlerinin örgütünün karşısında yükselecektir. Ondan daha güçlü değildir hâlâ. Ama onunla boy ölçüşebilecek, mücadele edebilecek

güce ulaşmıştır.

Elbette eski içerikle değil. Yeni Enternasyonal birçok bakımdan uluslararası örgütlenmede yeni kazanımlar getirmiştir. Bir kere, İkinci Enternasyonal emperyalizm tarafından sömürülen ve ezilen ülkelerde hemen hemen hiç tutunamamıştı, Avrupa örgütlerinin katılımıyla sınırlı kalmıştı. Oysa Komintern 1920-1921 yıllarında Çin'den Brezilya'ya, Mısır'dan Güney Afrika'ya birçok ülkede örgütlenecek, emperyalist ülkelerin işçi partilerinden ibaret bir “ahbap-çavuş topluluğu” görüntüsünü geride bırakacaktır.

Bu coğrafi genişlemeden belki daha da önemlisi, Komintern'in, dünya devriminin önderliğini üstlenebilecek bir *dünya partisi* karakteri kazanmasıdır. Burada en büyük rolü Komintern aracılığıyla Bolşevizmin uluslararasılaşma sürecinin yaşanması oynamıştır. Lenin ve arkadaşlarının girişimlerinin başlangıcında ne kadar zor bir durumda olduklarını iyi anlamak gerekir. Yeni bir Enternasyonal'de toplanması hedeflenen uluslararası hareket, birkaç istisna dışında (örneğin Amerika'da IWW, İspanya'da CNT gibi anarko-sendikalist gelenekten gelen örgütler) esas olarak savaş öncesinin sosyal demokrasisi içinden çıkacaktır. Bunların bütün programatik, stratejik ve politik perspektifleri İkinci Enternasyonal Marksizminin damgasını yemiş, parti kadroları eğitimlerini Kautsky ve *Neue Zeit* ekolünden almış, Fransa'da Jean Jaurès'in ortayolculuğundan, İngiltere'de Labour Party'nin (İşçi Partisi) reformizminden etkilenmiştir. Bu ham maddeden Bolşevik tarzda bir komünizme geçiş kolayca anlaşılacağı gibi son derecede zorlu bir çabadır. Lenin ve Bolşeviklerin bu malzemeyi kazanmak, eğitmek ve örgütlemek konusunda gösterdiği taktik esneklik ile ilkeli disiplin anlayışının bileşiminden oluşan politik uzak görüşlülük, bir kez daha Lenin'in dünya devriminin önderi olarak başarıyla geçtiği bir sınavdır. Bir yandan her tür örgüte açık bir yaklaşım, öte yandan 1920 yılındaki Komintern İkinci Kongresi'nde gündeme gelen ve Komintern üyesi partilere örgütsel olarak çeki düzen vermeyi hedefleyen 21 Koşul'un sert disiplini, Komintern partilerinin hemen olmasa bile zamanla Bolşevizmin anlayışını benimsemesinde önemli rol oynamıştır.

Lenin'in taktik ustalığı burada da kendini göstermiştir. Bu ustalığın çarpıcı örneği, başta Lenin olmak üzere Komintern önderliğinin Almanya'da milliyetçi, enternasyonalizm kaçkını sağ sosyal demokrasi ile komünizm arasında bir siyasi pozisyonu olan ve yüz binlerce işçi üyesi olan USPD (Bağımsız SPD) adındaki partiye ilişkin politikasıdır. Bu partinin başında Kautsky, Hilferding, (Zimmerwald'de her geri kararın kaynağında duran) Ledebour gibi önderler vardır. Kautsky, Ekim devriminden sonra, devrime karşı çıktığı için hem Lenin'in hem Trotskiy'in sosyalist hareket içindeki baş hasmı haline gelmiş biridir. Buna rağmen Lenin Komintern'in USPD içindeki komünistlere ve işçilere erişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Lenin 1920 yazında toplanan Komintern İkinci Kongresi'ni “ortayolculukla mücadele

kongresi” olarak ilan etmişti. Ama *ortayolculukla* mücadeleden *ortayolcularla* mücadeleyi anlamadığını, ortayolculuğun ete kemiğe bürünmüş örneği olan USPD’yi, özellikle de işçilerini kazanmak için gösterdiği çabayla kanıtlamıştır.

Sovyet devletinın dünya sistemindeki yeri

Savaş iç savaşa çevrilmiş, iç savaş devrimle taçlandırılmıştır. İşçi sınıfı, köylülükle (ve üniforma altındaki köylüler olan askerlerle) birlikte iktidara geçmiştir. Lenin dünya devriminin önderi olarak her iki evrede de (yani savaşta ve iç savaşta) strateji ve taktikler bakımından büyük sınavlardan geçmiştir.

Bu iki konu, özel olarak Cihan Harbi merhalesi bizim tartıştığımız biçimde tartışılmasa da, Lenin’in siyasi hayatı bakımından elbette yakından incelenmiş, onun bu evrelerde oynadığı rol ciddi ilgi konusu olmuş, uzun uzun analiz edilmiştir. Ama şimdi girmekte olduğumuz alan genellikle bir bütün olarak ele alınarak incelenmemiştir. Burada üzerinde duracağımız merhalelerden bazıları çok ciddi şekilde tartışılmıştır, ama bu tartışmalardan hareketle Lenin’in Sovyet devletine dünya devriminde oynayacağı rol bakımından özel bir önem atfettiği sonucuna ulaşan bir yaklaşım biz görmedik.

Bir benzetmeyle yazalım ki akıllarda kalsın: Lenin Sovyet Rusya devletini dünya devrimi satrancının hiç teslim edilmemesi gereken Şah’ı yapmıştır. Tarihin ilk kalıcı proletarya diktatörlüğünü (bu ağırbaşlı adamın devrimin 72. gününde Kızıl Meydan’a çıkararak havaya sıçraması ve ayaklarını birbirine çarparak devrimin hâlâ muzaffer halde yürüyor olmasını kutlaması, devrimler tarihinin en sevimli olaylarından biri olmalıdır) dünya çapında siyasi mücadelenin ağır topu olarak düşünmüş ve öyle kullanmıştır.

Ne demek istediğimizi biraz açmazsak söylenenin özelliği tam yerleşmeyecek ve alışılmış düşünce tarzlarının ağırlığı altında ufalanıp gidecektir. Bir büyük devrim eski devleti parçalayarak yerine *farklı bir sınıfın hâkimiyeti altında* yeni bir devlet kurmuştur. Olağan düşünce şimdi o devletin bir ulus-devletler sistemi içinde kendi varlığını korumak için elinden geleni yapacağıdır. Bu söylenende yanlış hiçbir şey yoktur. Hatta böyle düşünmek, “Sovyet Rusya şu emperyalist devletle şu anlaşmayı yaptığına göre artık kendi çıkarlarına öncelik veren diğer devletlerden bir farkı kalmadı demek gerekmez mi?” türü akıl yürütmelere göre çok daha sağlıklıdır. Marx *Gotha Programının Eleştirisi*’nde Lassalle’ı Almanya’nın bir devletler sisteminin parçası olduğunu unutmaması dolayısıyla azarlarken, Lenin Rusya’nın Avrupa devrimi olmaksızın ayakta kalamayacağını defaatle söylerken tam da bu gerçekçilik gerekliliğine işaret etmekteydiler.

Buraya kadar sorun yoktur. Bizim işaret etmek istediğimiz şudur ki, Lenin *sadece* böyle düşünmemektedir. Lenin için dünya devrimi aynen ulusal çapta yaşanan devrimler gibi bir sınıflar mücadelesidir. Ama çok daha karmaşık dolayimlardan

örölmüş bir sınıflar mücadelesi. Bu mücadelede emperyalist devletler burjuvazinin dünya çapındaki örgütleridir ve başka ölkelerde devrimler patlak verdiğinde birer sınıf örgütü olarak devrimlerin karşısında yer alırlar. Sovyet devleti ise *proletarya-nın tarihte devlet biçimini almış ilk örgütü*dür. Yani burada ilk bakışta “ulus-dev-letler sistemi içinde bir başka devlet” olan Sovyet Rusya, mercek değiştirildiğinde bir proleter sınıf mücadelesi örgütü olarak görünmektedir. Bu yüzden de salt var-lığıyla değerlidir ve mutlaka muhafaza edilmelidir. Onun muhafazası Sovyet işçi sınıfının dar çıkarlarına değil (ya da sadece ona değil) dünya işçi sınıfı ve müttefik-lerinin toplam çıkarınadır.

Bu, devrim sonrasında üzerinde çok tartışılan ama o tartışmalar bilinmekle birlikte sonradan Lenin'in gerçek motivasyonunun ne olduğu konusu üzerinde çok durulmayan birtakım epizotlarda ortaya çıkmaktadır.

Devrimden hemen sonra gündemin merkezine oturan Brest-Litovsk epizodu bunun en önemli örneklerinden biridir. Ayrıntıya girmeden anlatalım. Brest-Litovsk, Sovyet Rusya devrimin zaferinden sonra halka verilen sözlere sadakat içinde savaştan çekilince Almanya için doğan fırsatın Kayzer'in devletince en saldırgan biçimde kullanılmasından doğan bir meseledir. Almanya Sovyet Rusya'dan çok ağır bir toprak talebinde bulunmaktadır. Brest-Litovsk, iki ölkce arasında barış görüşmelerinin sürdürüldüğü kentin adıdır. Mesele, Almanya'nın taleplerine karşı nasıl bir politika izleneceğidir.

Hatırlanacağı gibi Lenin Şubat-Ekim döneminde görünüşte “ulusal çıkarlar”a sırt çevirerek “iktidar alınmadan katiyen savunmacılık yok” demişti. Brest-Litovsk meselesinde Bolşevik Partisi'nin “sol komünistler” olarak adlandırılan çok güçlü bir kanadı “şimdi iktidardayız, Sovyet topraklarını savunmak üzere devrimci savaş” tutumunu öne sürdü. Görevi gereği müzakereleri yürütmekte olan Dışişleri Komiseri Trotskiy “ne savaş ne barış” formülüyle Kayzer'in devletini, Alman devrimi patlak verene kadar oyalamayayı savunuyordu. Lenin ise Almanlara karşı düpedüz tavizkâr bir pozisyon savunuyordu. Neden? Çünkü “devrimci savaş” politikası, kahramanca girişilecek bir savaştan büyük yenilgiyle ve belki de Sovyet devletinin yıkılmasıyla çıkılması sonucunu yaratabilecekti. Oysa yukarıda ifade ettiğimiz gibi Sovyet devleti her koşulda muhafaza edilmeliydi Lenin'e göre. Parti ve hükümet içinde yapılan tartışmalardan sonra Lenin'in pozisyonu çoğunluğu elde ederek kabul edilmiştir, Brest-Litovsk antlaşması Almanya'ya büyük toprak tavizleriyle bağlanmıştır.

Yukarıda savaş politikasını tartışırken Cihan Harbi'nin içinde Lenin'in üç farklı politika güttüğünü belirtmiş, Şubat devrimine kadar süren politikayı ve Şubat-Ekim arası politikayı ele aldıktan sonra üçüncü dönemi ancak daha sonra tartışabileceğimizi söylemiştik. İşte o dönem budur. Alman devrimini beklerken Sovyet devletini korumak için oyalama politikası. Bu, Bolşeviklerin müttefiki sol Sosyalist Devrim-

cilerin ağır milliyetçi tepkilerine mal olan bir politika olmuştur. Alman Kasım devrimi gerçekleşip savaşı bitirdiğinde bu politikanın da doğru olduğu ortaya çıkmıştır.

Sovyet devletinin behemehâl muhafaza edilmesi gereği NEP yönelişinin benimsenmesi sırasında da çok önemli rol oynamıştır. 1918-1920 arasında 14 emperyalist devletin desteğiyle Beyaz ordular (yani karşı-devrimciler) tarafından başlatılan iç savaşın yarattığı yıkım ve “savaş komünizmi” olarak adlandırılan ekonomi politikasının ordunun ihtiyaçlarına yanıt vermekle birlikte ülkede ağır bir ekonomik yokluk yaratmış olması dolayısıyla köylülüğün önemli kesimleri, hatta işçi sınıfının bazı katmanları Sovyet iktidarına karşı ayağa kalkmaya başlamıştı. Lenin 1920 sonu-1921 başında ekonomi politikasında büyük bir dönüş planlayarak bunu 10. Kongre’ye sundu. NEP, yani Yeni Ekonomi Politikası, köylülerin üzerindeki ağır yükü kaldırdığı gibi, piyasaya öncelik verecek, ticareti kaynak dağılımında önemli bir unsur haline getirecek, hatta yabancı sermayeye dahi bir rol biçecek bir çerçeveyi devlet politikası haline getiriyordu.

Lenin NEP’in kabulünden sonra Sovyet ekonomisi hakkında yaptığı analizde proletarya iktidarı altında kapitalizm uygulandığını ısrarla söylüyordu. Bu, açıktır ki, büyük bir geri adımdı. Ama bütün gerekçesi Sovyet devletinin dünya devriminde oynayacağı roldü, devrim yayılana kadar onu ayakta tutma politik hattının uygulanması bu büyük geri adımı bile gerekçelendirebiliyordu.

Peki, uluslararası işçi sınıfının devlet biçimini almış olan bu örgütünün ayakta kalmasının getireceği yarar neydi? Bu sorunun cevabını Lenin’in hayatta olduğu döneme ve onun ölümünden sonra yaşanacak olan gelişmelere ayrı ayrı bakarak cevaplandırılabilir.

Lenin’in 20. yüzyıl devrimi vizyonu

Yukarıda Lenin’in dünya devrimi programında Marx ile Engels’in sadık bir öğrencisi olduğunu söyledik. Ancak Lenin’in son yıllarındaki yeni kavrayışı dünya devrimi programını zenginleştirmiş, çeşitlendirmiş ve yaygınlaştırmıştır.

Sonuncusundan başlarsak, Marx ve Engels’in döneminde sosyalist devrim perspektifi Avrupa ve Kuzey Amerika ile sınırlıydı, zira kapitalizm sadece bu coğrafyada gelişmiş durumdaydı. Dolayısıyla, Marx ve Engels gerçekçilik adına Kuzey Amerika’yı bile tabloya katmadan (Amerikan İç Savaşı (1861-1865) bu açıdan bir istisna kabul edilebilir) daima “Avrupa devrimi”nden söz etmişlerdir. Ekim devrimi sonrasında Leninist önderliğin sürdürdüğü politika komünist hareketin dünyanın dört bir köşesine yayılmasıyla sonuçlandığı için “dünya devrimi” kavramı çok daha güncel ve gerçekçi hale gelmiştir. Yukarıda Komintern tartışılırken bu meseleye değinmiştik.

“Çeşitlendirme” meselesi iki ayrı anahtar kavram temelinde tartışılabilir. Bunlardan biri *köylü toplumları* meselesidir. Lenin, Ekim devriminden sonra, bir za-

manlar “Üçüncü Dünya” olarak anılan, son zamanlarda ise “Küresel Güney” olarak bilinen yoksul ülkelerin de dünya devrimi anaforuna katılmaya başladığını gözleyerek ufkunu bu ülkelere doğru genişletmiştir. O güne kadar modern dünyanın tarihinde baş oyuncular gelişmiş kapitalist ülkelerken Şark’ın ve diğer yoksul yörelerdeki ülkelerin halkları artık modern dünya tarihinin içine çekilmeye başlamışlardır Lenin’e göre. Hindistan, Endonezya, Çin, Kore, Ortadoğu (Batı Asya) ülkeleri Lenin’in radarına giren önemli topraklardır. Dolayısıyla Lenin artık komünist hareketin köylü toplumlarının isyan ve devrimlerine yanıt verebilecek şekilde yaratıcı tarzda yeni strateji ve taktikler geliştirmesine büyük önem vermektedir.

“Çeşitlendirme” olarak andığımız başlıkta ikinci büyük mesele emperyalizm tarafından yaratılmış olan yeni çelişkilerdir. Aslında yine benzer ülkelerin, yani yukarıda “köylü toplumları” olarak andığımız ülkelerin radara girmesinden söz ediyoruz ama bunların gündeme oturmasının ardındaki çelişki farklılaşıyor. Lenin emperyalizme karşı isyanın 20. yüzyılda devrime damga vurmak bakımından büyük bir rol oynayacağı kanısındadır. Kapitalizmin “en yüksek aşaması”nda klasik kapitalist/işçi çelişkisinin yanı sıra yeni karakteri dolayısıyla emperyalizme karşı isyan ve devrim eğilimleri yaratacağını vurgulamaktadır.

İşte bu bağlamda, emperyalizme tâbi ve köylülerin ağır bir sömürüye maruz kaldığı yoksul ülkelerde devrim eğilimleri geliştikçe, Lenin’e göre Sovyet Rusya (ve 1922 sonundan itibaren Sovyetler Birliği) **uluslararası bir merkez** olarak vazgeçilmez bir rol oynayacaktır.

Burada Lenin’in daha 54 yaşındayken çok erken biten hayatı izin verseydi biçimlenecek bir **yeni işçi-köylü ittifakı perspektifi** görmemek mümkün mü? Devlet olarak örgütlenmiş proletarya ile emperyalizmin sömürü ve tahakkümü altında inleyen uluslararası köylülüğün ittifakı dünya devriminin kilidi haline getiriliyor. Lenin bazı konuşmalarında çok ileri giderek 20. yüzyıl dünya devriminin sadece proletaryanın sınıf mücadelesi temelinde değil, aynı zamanda, hatta **esas olarak**, dünya köylülüğünün ayaklanmasıyla ilerleyeceğini söylemekten kaçınmamıştır. 20. yüzyıl geride kaldığına göre şimdi dönüp bakarsak söz konusu yüzyılın büyük kitle devrimlerinin hemen hemen tamamının komünizmin hegemonyası altında büyük köylü kitlelerinin gerçekleştirdiği devrimler (Çin, Kore, Vietnam, Arnavutluk, Küba vb.) olduğunu yadsımak mümkün mü?

Şimdi okurun dikkatini çok incelikli bir ayrıma çekmek istiyoruz. 20. yüzyıl boyunca, gerek Sovyetler Birliği, gerek onun etkisindeki diğer işçi devletleri ve kapitalist dünyadaki resmî komünist partiler, şu sloganı çok candan bir üslupla hep tekrarladılar: “Bütün ülkelerin işçileri ve ezilmiş halklar, birleşin!” Bu sloganın Lenin’in döneminden miras kaldığı kuşku götürmez. Ama Lenin sonrasında slogan özgürleşmiş sömürgelerin halklarının bağımsız birer burjuva devleti kurduğu durumları ima ediyordu. Kendine komünist ya da halk demokrasisi diyen ülkelerin

yani sıra Mısır, Cezayir, Hindistan, Endonezya ve diğer burjuva devletlerinin varlığını kutluyordu bu slogan.

Lenin bunu mu kast etmişti? Çok kuşku götürür. Lenin'in 1919-1921 arasında yoksul köylü toplumları ve anti-emperyalist mücadele konusundaki görüşlerini geliştirirken söylediklerine dikkatle bakarsak perspektifinin "köylülüğün sovyetlerde örgütlenmesi" olduğunu görürüz. Yani Lenin'in ufku, bağımsız burjuva Hindistan'a değil, Çin Halk Cumhuriyeti'ne uzanıyordu. Bu konuya aşağıda uluslar sorununu tartışırken yeniden döneceğiz.

Lenin'den sonra "Sovyet merkezi"nin rolü

Tarihin nasıl geliştiğini biliyoruz. Lenin erkenden öldü. Ölümü bir rastlantı değil, sol harekette Rus milliyetçiliğinin onun enternasyonalizmine duyduğu kinin bir suikast ile sonuçlanmasının ürünü. Lenin'in Ekim devrimini enternasyonalist yolda sürdürme çabasının bedeli, proletarya enternasyonalizminin 20. yüzyıldaki en önemli aktörünün sahneden çekilmesiyle ödendi.

Lenin sonrası dönem, bu yazının konusu değil. Sovyetler Birliği'nin Lenin'in ölümünden sonra nasıl geliştiğini geçmişte bir dizi çalışmamızda inceledik. Şimdiki konumuz Sovyetler Birliği'nin *gelişme tarzından* ayrılabildiği ölçüde, *salt varlığının* dünya tarihinde nasıl bir etki yaratmış olduğu. Neden? Çünkü yukarıda Lenin'in Sovyet devletine *uluslararası proletaryanın bir örgütü* olarak özel bir rol atfettiğini söyledik. Sovyet devletinin Lenin hayattayken bu role ilişkin nasıl bir işleve sahip olabileceğini gördük. Şimdi Lenin sonrasında böyle bir işlevi oldu mu, ona bakalım.

Daha önce ayrıntısıyla anlattığımız için burada sadece özetleyeceğiz. Sovyet devletinin varlığı kendi başına, yani devlet yöneticilerinin ne tür politikalar güttüğünden bağımsız olarak 20. yüzyılın tarihine damga vurmuştur. Birincisi, modern çağın bugüne kadar karşılaştığı en büyük ve en barbarca tehdit olan Nazizm/faşizm belasını, esas olarak Sovyet devletinin devrimci döneminde kurulmuş olan Kızıl Ordu ve Sovyet halkının direnişi ile Avrupa ve Asya'da yaşanan devrimler savmıştır. İkincisi, savaş sonrasında kapitalizm yeniden büyük badirelerle karşılaşmamak amacıyla kendine çeki düzen verirken, "refah devleti" ya da "sosyal devlet" olarak anılan önlemlerin en başta emperyalist ülkeler olmak üzere bütün kapitalist dünya tarafından benimsenmesi, Sovyet işçi devletinin kendi proletaryasına ve halkına tanımış olduğu hakların (ve bunun Avrupa'da başka ülkelere yayılmasının) kapitalist devletlerde yarattığı korkunun ürünüdür. Üçüncüsü, savaş sonrasında yaşanan dekolonizasyon dalgasında Sovyet devletinin varlığı sömürge ülkelerin emperyalizm karşısında yaslanabileceği bir güç olarak çok büyük bir destek olmuştur. Dördüncüsü, Sovyet proleter iktidarının başka ülkelerde meydana getirmiş olduğu komünist hareket, SSCB'de yaşanan bürokratikleşmenin bütün olumsuz etkilerine

rağmen, sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı verilen mücadelelerin işçi devletlerinin kuruluşu (Çin, Vietnam, Kore, Yugoslavya, Arnavutluk vb.) ile sonuçlanmasını sağlamıştır.

Bu kadarı yeter sanıyoruz. Bugün herkes farkında ki Sovyet devletinin 1991'de çöküşü (öteki yozlaşmış işçi devletlerinin de çökmesine paralel olarak) sermayenin önünü açmış, emperyalizmin azmasına neden olmuş, “küreselleşme” ve neoliberalizmin büyük halk kitlelerini yoksullaştırma politikaları olarak yaygın bir uygulama alanı bulmasına olanak sağlamıştır.

Lenin'in Sovyet devletinin muhafazasına kıskançlıkla sahip çıkmasının dünya gelişmeleri açısından ne kadar önemli bir hamle olduğu bütün bunların ışığında son derecede isabetli bir tespit olarak belirmektedir.

Ekim devriminden SSCB'nin kuruluşuna uluslar politikası

Şimdi Lenin'in dünya devriminin önderi olarak Marksizme ve insanlığa en büyük katkısına geliyoruz: uluslar sorununa bakışı. Bu sorunu üç ayrı başlık altında inceleyeceğiz. Ama daha baştan bir noktaya dikkat çekelim. Lenin'in bu alana yaklaşımı genellikle “ulusal sorun” olarak anılır. Oysa biz “uluslar sorunu” diyoruz. Bunun nedeni, geleneksel olarak Lenin'in ulus meselesi konusunda söyledikleri arasında ezilen ulusların sorunları konusunda yaptığı analiz ve önerdiği politikalar konusuna ağırlık verilmesidir. Oysa Lenin'in uluslar arasındaki ilişkiler ve uluslar ile enternasyonalizm arasındaki bağlar konusunda söyleyecek çok başka özgün sözleri de vardır. Ezilen ulus sorunu için kullanılan “ulusal sorun” teriminden ziyade daha genel bir anlam ve bağlama işaret etmek için biz “uluslar sorunu” kavramını kullanacağız. Ne demek istediğimiz aşağıda daha berrak olarak ortaya çıkacak.

Lenin'in uluslar sorunu alanında kronolojik açıdan bakıldığında ilk ilgilendiği konunun “ulusal sorun” olduğu açıktır. Çok erken bir aşamadan itibaren, yaygın olarak bir “halklar hapishanesi” olarak nitelenmiş olan Rusya'nın ezilen halklarının sorunları ve kurtuluşu ile ilgilenmiş ve neredeyse adıyla özdeşleşen “ulusların kendi kaderini tayin hakkı”nı ayrı devlet kurma dâhil savunmuştur. Bundan dolayı Ekim devriminden sonra da ezilen ulusların özgürleşmesi sorunu Lenin'in gündeminde ön sıralarda yer tutmuştur.

Genç Sovyet devletinin Bolşevizmin teoride savunduğu ayrılma hakkını pratikte de tanıdığını vurgulamak önemlidir. Proletarya iktidarı, tam beş ulusun Sovyet Rusya'dan ayrılma kararını saygıyla karşılamıştır: Polonya, Finlandiya ve Estonya, Letonya, Litvanya üçlüsü, yani Baltık ülkeleri. Ancak Lenin'in devrimin ülkesinde yeni bir devlet kurulurken üzerinde durduğu tek ulusal sorun Çarlığın Avrupa kıtasındaki bu topraklarıyla sınırlı değildir. Lenin için Çarlığın güneybatısında Kuzey ve Güney Kafkasya bölgelerinde, dar anlamda tarihî Rusya'nın çeşitli iç bölgelerinde ve 19. yüzyılın ikinci yarısı kadar geç bir tarihte fethedilmiş Orta Asya top-

raklarında yaşayan Rus, hatta Slav olmayan halkların sorunu bunlardan çok daha önemlidir.

Bunun bir nedeni, yeni devleti oluşturacak olan uluslar arasındaki ilişkilerin sağlam bir demokratik temele oturması ise, bir diğer nedeni de yeni Sovyet cumhuriyetinin dünya çapında izleyeceği politikanın, o güne kadar ülke içinde ezilmiş olan halklara yaklaşımdan çok etkilenecek olmasıdır. Dış dünyada ulusal sorunlar, sömürgecilik ve emperyalizme ilişkin yaklaşımı yukarıda tartıştık. Sıra iç ulusal sorunlarda.

Şu noktaya başka yerlerde de değindik: Üç çeyrek yüzyıl sürmüş olan bir sosyalist cumhuriyetin doğumuna atılmış ilk adım anlamında Rus devrimini 1917 senesiyle sınırlamak doğru değildir. Madem devrim yeni bir devlet kurmaktadır, o zaman o devlet kurulana kadar devam etmiş demektir. Yani Rusya’da devrim 1917 Şubat ayından başlamış 1922 Aralık ayında Sovyetler Birliği kurulana kadar devam etmiştir. Burada “Rusya” kelimesinin ikircikli bir anlam taşıması meseleyi karıştırabilir. Bu bağlamda kastettiğimiz Çarlık Rusya’sının tamamıdır. Yani zaman zaman kullanıldığı biçimiyle “Bütün Rusya”.

Dar anlamda, yani Rus nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgeler anlamında Rusya’da devrimin Ekim’de zafere kavuştuğu açıktır. Zaten Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti de erken bir aşamada kurulmuştur. Ama devrim henüz eski Çarlık Rusya’sı topraklarından Ukrayna’ya, Belarus’a, Kafkasya’ya, Rusya içindeki ve Orta Asya’daki birçok Müslüman topluluğa erişememiştir. Bu, İç Savaş boyunca devrimin savaş biçimini alması yoluyla devam etmesinin sonucu olarak gerçekleşecektir. Ama savaşlar ve özellikle iç savaşlar sadece askerî operasyonlar değil aynı zamanda siyasi mücadeleler zemininde kazanılır. Lenin ve arkadaşları savaşı, Kızıl Ordu’nun bir sınıf ordusu olarak inançla ve kahramanca çarpışması ve savaşın ustaca yönetilmesinin yanı sıra Bolşeviklerin, Lenin’in ısrarlı çabalarının sonucunda güttüğü ulusal politikası sayesinde kazanmıştır. “Bütün Rusya” çapındaki savaş elbette Rusya’nın yüzlerle sayılan farklı halklarını da içine çekmişti. Bu halklara karşı doğru tavır savaşın kazanılmasında büyük rol oynadı.

Bu politikanın dört temel unsurundan söz etmek mümkün. Bunların ilki, elbette Lenin’in ta 20. yüzyılın başından beri bütün ezilen uluslar için savunmakta olduğu Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı’nın (UKKTH), biraz önce belirttiğimiz gibi, pratikte de hiç yan çizilmeden uygulanmasıdır.

İkincisi, federasyon ilkesidir. Lenin, aslında Marksizmin, mümkün olan en büyük toprak ve nüfus ölçeğinde en güçlü merkezileşmenin ekonomik kalkınma, büyüme ve etkinlik bakımından en yararlı politika olduğu konusundaki yerleşik yargısını siyasi hayatının başından itibaren ısrarlı biçimde savunmuştur. Bu yüzden de Ekim devrimi öncesinde UKKTH konusundaki ısrarına rağmen bir kez bu hak özgürce kullanıldıktan sonra, büyük devlet biriminde kalmayı tercih eden ulu-

sun merkeziyetçilik konusunda pazarlığa girişmesine karşı çıkmıştır. Yani eğer bir ulus büyük devlet biriminde kalıyorsa o zaman federasyon ve benzeri ademi merkeziyetçi uygulamalar talep edemez Lenin'e göre. Ne var ki, Çarlık Rusya'sında azınlık halkların başına bela olmuş olan Büyük Rus şovenizminin devrimden sonra komünist saflarda bile devam etmekte olduğunu fark edince, hızla federasyondan yana dönmüştür. Bu erkenden kurulmuş olan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin (RSFSC) adında bile görülmektedir. Ama esas 1922 sonunda kurulacak olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşunda Lenin hem federasyon biçimi konusunda hem de diğer ulusların Rusya ile eşitliği konusunda büyük bir mücadele vermiştir. Bu meseleye az sonra biraz daha ayrıntılı olarak ele almak üzere döneceğiz.

Üçüncüsü, Lenin'in biçimsel (formel) eşitliğin ötesine geçmek ve gerçek bir eşitliği sağlamak üzere mücadele etmek gerektiğine dair hayatının sonuna kadar sürdürdüğü ısrarıdır. Bu mesele özellikle 1921-1922 yıllarında Sovyet hükümeti ve Bolşevik Partisi içinde fena halde kızıışan ve Lenin ile Stalin'i karşı karşıya, hatta kopma noktasına getiren bir konu halini almıştır. Bu tartışmanın kısaca aktarılması, Lenin'in federasyon ilkesinde ve formel değil gerçek eşitlik üzerinde ısrarla durmasının hikmetini okura çok daha iyi anlatacaktır.

Uzun bir öyküyü en çarpıcı unsurlarıyla özetleyecek olursak, devrimden beri RSFSC'nin Millî Meseleler Komiseri görevini yürütmekte olan Stalin, Güney Kafkasya sorunları konusunda görevli birkaç yardımcısıyla birlikte Gürcistan konusunda katı ve saldırgan bir tutum benimsemişti. Gürcistan'da Menşevikler güçlüydü ve Menşevik Gürcü hükümeti İngiliz taraftarıydı. Gürcü Bolşevikleri Kızıl Ordu'nun desteğiyle Ermenistan ve Azerbaycan'a paralel olarak Gürcistan'da da iktidarı aldıktan sonra Menşeviklerin halk arasındaki gücünü göz önüne alan bir politika gütmek zorundaydı. Bu Rusya'nın Millî Meseleler Komiserliği görevlileri ile Gürcü komünistleri arasındaki ilişkileri geriyordu. İşin ilginç yanı Stalin de, bilindiği gibi, Gürcü idi. Daha da ötede Güney Kafkasya ile ilgilenen kadronun önde gelenlerinden Orconikidze de. Bakanlık Gürcü komünistlerine kendi dayattığı politikaları izlemediği için öfkeliydi. Bir tartışma sırasında görevlilerden biri bir Gürcü komünistini tokatlayacaktı.

İki ulusun komünistleri arasında böyle bir tutum, Rus temsilcilerinin (bazıları Gürcü olsa bile bunlar resmen RSFSC'yi temsil etmektedir) Rusya'nın Gürcistan'a üstünlüğüne inandığını gösteriyordu. Bunun Gürcistan meselesini aşan politik bir ifadesi de vardı. Millî Meseleler Komiseri Stalin, sovyet iktidarının kurulduğu bütün coğrafi bölgeleri bir büyük çatı altında toplama sürecini herkesi RSFSC'ye bağlama projesi haline getirmişti. Yani Ukraynalısı, Belaruslusu ve bütün diğerleri Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ne tâbi olacak, o cumhuriyetin çatısı altında, “özerk” cumhuriyetler haline geleceklerdi. Bu yüzden de bu projeye

“Özerkleştirme” adı veriliyordu. Bunun Rus üstünlüğünü devam ettirme projesi olduğu açıktı. Üstelik, Gürcüleri (aynı zamanda Azerbaycan ve Ermenistan’ı) daha da kolay kontrol altına alabilmek amacıyla üç ülke bir Kafkas federatif cumhuriyetinde bir araya getiriliyordu. Öyleyse, kişisel bir öfke anında atılan tokat, gerçekten kendini üstün görenlerce atılmıştı.

Bu olay duyulduğu andan itibaren Lenin küplere bindi. “Özerkleştirme” politikasının anlamı da zihninde iyice açığa çıkıyordu. Lenin’in aynı sıralarda Stalin ile anlaşmazlığa düştüğü başka konular da vardı (dış ticaret tekelinin gevşetilmesine karşı idi; planlama konusundaki vurdumduymazlığa karşı çıkıyordu; devletten sonra partinin de bürokratikleşmesine tepki duyuyor, bu meselelerin tümünde Parti Genel Sekreteri Stalin’in ciddi sorumluluğu olduğunu düşünüyordu). Bu yüzden hastalığının ilerlediği son aylarda Stalin ile ağır bir çatışmaya girecek, bu çatışma, Stalin’in Lenin’in eşi Nadejda Krupskaya’ya kaba davranarak onu tehdit etmesi sonucunda iki önder arasındaki kişisel ilişkinin kopmasına kadar ilerleyecekti.

İşte Lenin bu bağlamda, bütün ulusların Rusya’ya bağlanması anlamına gelen Stalin yaklaşımına karşı hiçbir ulusun diğerlerine göre üstün olmadığı, hiçbir ulusun adının federal devletin adında geçmediği, eşitler arası bir birleşme anlamına gelen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adını taşıyan yeni bir formülü partiye ve devlete kabul ettirdi. Bir yandan da “Özerkleştirme” projesine karşı hasta yatağında sekreterlerine bir yazı dikte etti. Uluslar arasında formel eşitliğin burjuva veya küçük burjuva yaklaşımın ürünü olduğunu, Marksist yaklaşımı ayıranın gerçek eşitliği savunmak olduğunu çok sert terimlerle ifade eden bir yazıydı bu. “Özerkleştirme” projesinin küçük burjuva karakter taşısa da bir aşamada burjuva bir yaklaşıma kadar alçalacağını söylüyordu. Buna karşı Marksist yaklaşımın pozitif ayrımcılığı gerekli kıldığını vurguluyordu. Bu da Bolşevik ulusal politikanın üçüncü bileşeniydi. Ekleyelim ki, “Özerkleştirme” yazısı Sovyet halkından gizlenecek, Lenin’in *Toplu Eserler*’inde sansürlenecek, ancak Stalin’in ölümünden sonra 1956’da yayımlanacaktır.

SSCB 30 Aralık 1922’de resmen kurulduğunda bu Lenin’in büyük zaferlerle dolu hayatının son büyük başarısı oldu. Birazdan göreceğiz ki, bu son başarı, ilk anda sadece Ekim devriminin topraklarını ilgilendiriyor gibi görünse de aslında dünya devrimi ölçeğinde bir zaferdi.

Bu noktaya az sonra dönmek üzere, şimdi iç savaşın kazanılması ve Bütün Rusya coğrafyasında yaşayan halkların devrimin yanına çekilebilmesi uğruna Lenin’in ve Bolşevizmin uyguladığı ulusal politikanın son bileşenine bakalım. SSCB, modern çağın, hiçbir ulusun veya coğrafyanın adını taşımayan ilk ve tek devletiydi. Yani **ulusuz bir devlet** olarak burjuva devrimleri çağından beri kurulan bütün devletlerden ayrılıyordu. Bu milliyetçilik çağına vurulmuş erken ama çok anlamlı bir darbedir.

İşin diğer yanına bakarsak, biraz önce gördüğümüz gibi, Lenin ezilmiş ulusların büyük ve hâkim uluslarla gerçek eşitliğini sağlamak için pozitif ayrımcılık yapmayı savunduğuna göre, SSCB içinde yer alan eski ezilen ulusların kendi ulusallıklarını yaşatmak, geliştirmek, gelecek kuşaklara taşımak anlamında bir ayrıcalığı olmalıydı. Bunlar aynı zamanda mümkün olduğu ölçüde yerel düzeyde kendi kendilerini yönetmeliydi. Bu politikaya “*karenizatsiya*” (Türkçeye en iyi “yerlileşme” olarak çevrilebilir) adı verildi. Sovyet devleti daha sonra Stalinist bürokrasinin yarattığı bütün çarpıklıklara rağmen, İkinci Dünya Savaşı döneminden itibaren Rus milliyetçiliğinin resmî bir düzeyde öne çıkarılmasına rağmen, *karenizatsiya* politikasını büyük ölçüde muhafaza edecekti.

Böylece dış dünyaya karşı ulussuz bir devlet olan Sovyetler Birliği, iç ilişkilerinde ulusların çiçeklendiği ve geliştiği bir zenginlik ve çeşitlilik yaşayacaktı. SSCB, kapitalist ülkelerin hiçbirinde görülmeyen bu diyalektik sayesinde hem bütün halkın kardeşleştiği, hem de ulusların bastırılmadığı bir yapıya kavuşmuştur.

SSCB'den Sosyalist Dünya Federasyonu'na

SSCB'nin yapısı, Lenin'in daha 1920'de Komintern'in İkinci Kongresi'ne tasarı olarak sunduğu ve iki kez komisyonda tartışıldıktan sonra (kendi ülkelerinin özel atmosferi dolayısıyla oy kullanmayan üç Batılı delege hariç) bütün delegelerin oybirliğiyle kabul edilen ve böylece ***Komintern'in programatik bir belgesi*** haline gelen karar (“Ulusal ve Sömürge Sorunları Üzerine Tezler”) ile bir araya geldiğinde kapitalizmden sosyalizme geçişin gelecek biçimini son derecede orijinal bir formül olarak insanlığa miras halinde bırakmıştır.

Bu yazının başında Lenin'in *Felsefe Defterleri*'nden bir alıntı yaparak, orada Marx'ı ölümünden yarım yüzyıl gibi uzun bir zaman geçtiği halde tek bir Marksistin bile anlamamış olduğuna dair söylediklerine benzetme içinde Lenin'in de hayatının son on yılında dünya devriminin önderi olarak bırakmış olduğu stratejik ve programatik mirası tek bir Marksistin anlamamış olduğu konusunda cüretkâr bir iddiada bulunmuştuk. Bu yazının tamamında bu söylediğimizi doğrulayan sayısız nokta var. Ama hiçbirisi şimdi gündeme getirmekte olduğumuz mesele kadar hiç ama hiç anlaşılmamış durumda kalmamıştır Lenin'in ölümünün üzerinden geçen 100 yıl içinde. Bu bakımdan şimdi izah edeceğimiz meseleye en çok benzeyen yön SSCB'nin “ulussuz” karakteridir. 100 yıldır hiçbir Marksist Sovyet devletinin bu karakterine ve bunun anlamına işaret etmiş değildir.

Aslında iki mesele, yani Sovyet devletinin ulussuz karakteri ile şimdi açacağımız konu yek diğeriyle yakından bağlantılıdır. Daha evvel de anlattığımız için kısa ve yalın söyleyelim: Lenin sosyalist devrim yapan gelişmiş kapitalist ülkelerin de sömürge imparatorluklarından hangisine tâbi ise onu kovarak bağımsızlığını elde eden köylü toplumların da ***SSCB'ye katılmasını savunmaktadır***. Ve de bu fikrini

dünya partisi karakteri taşıyan Komintern'e oybirliği ile kabul ettirmiştir! Yani Lenin sadece kendi dileğini dile getirmemiştir. Bu yaklaşımını dünya partisinin delegelerine oylatmış ve onaylatmıştır. *Öyleyse bu komünist hareketin programıdır.*

Bu söylenenin ağırlığını hissedebiliyor musunuz? Komünist hareket en şaşaalı döneminde Komintern İkinci Kongresi'nde dünya devriminin stratejik yol haritasını çiziyor. Ama sonra kimse bunu uygulamıyor. Kimse bunu hatırlamıyor. Yeni sosyalist devrimler olduğunda (Yugoslavya (1944), Arnavutluk (1945), Vietnam (1945), Çin (1949), Kore (1950), Küba (1959-1961) vb.) kimse bunlara SSCB'ye katılma çağrısını ısrarla yapmıyor.² SSCB sonrası ilk işçi devleti kurulma eşiğine geldiğinde Trotskiy artık hayatta değildir. Stalin en amansız ve güçlü rakibini bir suikast ile ortadan kaldırmıştır savaşın başlarında. Trotskiy öleli beri onun analizini bir milim bile ileri götürmemiş bütün eğilimlerden "Troçkistlerimiz" de ya Lenin'in mirasının farkında değildirler ya da bu mirası önemsememektedirler.³

100 yıl sonra gençlik artık bu mirası öğrenmelidir.

Birkaç sonuç çıkaralım. Birincisi, şayet komünistler Lenin'in mirasına sadık kalarak Komintern'in kararını uygulamaya girişselerdi, 1950'li yıllardan itibaren Orta Avrupa'dan Japon Denizi'ne, Kuzey Buz Denizi'nden Akdeniz'e kadar uzanan devasa bir coğrafi alanda tek bir sosyalist ülke dev bir merkezî planlama sürecine yaslanarak yürüyor olacaktı. Yukarıda Lenin'in, bu konuda bütünüyle Marx'ın tezlerine yaslanarak en büyük ölçekte en ileri merkezleşmiş bir ekonominin üstünlüğü konusundaki fikirleri üzerine söylediğimiz hatırlansın. Demek ki, her ne kadar bu devletin sınırları içindeki toprakların ve nüfusun büyük çoğunluğu köylü olacaksa da, sanayi ancak Doğu Almanya, Çekoslovakya ve iki savaş arasında planlama sayesinde büyük bir atılım yapmış olan SSCB'de yoğunlaşmış olacaksa da, bu ölçeğin yeni sosyalist federasyona tarihin görmediği ölçüde yüksek büyüme hızlarıyla güçlü bir sanayileşme ve kalkınma atılımını sağlayabileceği yadsınamaz bir gerçekliktir.

İkincisi, dünyanın coğrafi olarak toprakları en büyük ülkesi (SSCB) ile nüfusu en yüksek ülkesi (Çin Halk Cumhuriyeti) ve buna ilaveten Asya ve Avrupa'da çok büyük toprak parçaları ve nüfustan oluşacak bu yeni devlete askerî olarak kafa tutmak çok zor hale gelecekti.

Üçüncüsü, bu birleşmenin de etkisiyle yeni sosyalist federasyonun kendisine

2 Emin olamadığımız bir önerme bu. Yeni işçi devletleri vücuda geldikçe bunların SSCB'ye katılmasını savunan, (Sovyet devletinin sorumluları dâhil) olmuş mudur olmamış mıdır, bundan emin değiliz. Ama bu konuda yıllarca süren ciddi tartışmalar yapılmadığına eminiz. Yine de bu devrimlerin zafere ulaştığı dönemde böyle tartışmaların yapılıp yapılmadığının saptanmasını biz Marksizmin ve sosyalizmin gerçek dünyada gelişmesi bakımından hayati önemde buluyoruz.

3 Tam emin olamayacağımız ikinci nokta bu. Bu konuda çok kısmi istisnalardan söz edilebilir ama bizim burada söylediğimiz doğrultuyu bir bütün olarak kapsayan ve Lenin'e yaslanan biçimde değil. Bu meselelere daha ileride döneceğiz.

katılan hiçbir halkı tek bir hâkim ulusun ya da bir uluslar topluluğunun boyun-duruğuna almasının mümkün olmadığına ikna olacak eski sömürge, bağımsızlığı-na yeni kavuşmuş uluslar, halklar, ülkeler de bu sosyalist federasyona katılmanın avantajlarını ciddi şekilde tartacaklardı. Mesela 1947’de sömürge yönetimine son veren Hindistan’ın bu devlete katılması dünyanın ikinci büyük nüfusuna sahip ül-kesini de sosyalist federasyonun mensubu haline getirecekti. Bu devlet Kuzey Buz Denizi’nden Avrupa’da Akdeniz’e uzanmanın yanı sıra Asya’da Hint okyanusu ve Pasifik Okyanusu’na uzanıyor olacaktı.

Burada, yukarıda Lenin’in 20. yüzyıl vizyonunu tartışırken emperyalizmi ve köylü toplumlarını gündeme getirdiğimizde Lenin’in kafasındaki programın bir bo-yutunu ancak daha sonra ele alabileceğimiz için ertelediğimizi hatırlatıyoruz. Bura-da konu tam da emperyalist sömürgecilikten kurtulan halkların kendi başlarına ku-racakları ulus-devletlerin onları yeniden emperyalizme yem edebileceği sorunudur. SSCB ile bütünleşmenin kalkınmanın, yoksulluktan hızla kurtulmanın vb. önünü açacağı konusudur. Bu söylenen bugün kanıtlanmıştır. Hindistan bağımsızlığının üç çeyrek asrını devirmiştir ama halkı hâlâ açlık, yoksulluk ve evsiz barksızlıkla boğuşmaktadır. Çin ise sözü edilen bütünleşme olmadığı halde, sosyalist temellerde büyük bir atılım yaptıktan sonra şimdi başka bir düzeyde bir aktör haline gelmiş bulunuyor.

Dördüncüsü, böyle büyüyen bir işçi devleti emperyalist dünyayı geçerek onu kendine tâbi hale getiremese de üretici güçlerinin durgunluğa düşmesi için nedenler büyük ölçüde ortadan kalkacağı için tek tek sosyalist ülkelerin hepsinin yaşadığı kapitalist restorasyon tehlikesi ile çok daha geç karşılaşırdı. Bugün sosyalizm hâlâ prestij sahibi olurdu. Kapitalizm ise derin bir kriz içine yuvarlandığından dolayı kendisini kurtarma derdine düşmüş olurdu. Oysa aynı kapitalist sistem bugün Rus-ya ve Çin’e karşı savaş kışkırtıcılığı yapıyor! Kapitalizmin restorasyonu ile yetin-miyor, her ikisini de dizleri üzerine çökertmek istiyor.

Sonuç

Bu yazıda Lenin’in ölümünün 100. yıldönümü vesilesiyle büyük devrimcinin sınıfsız topluma ulaşma mücadelesinde teorik ve pratik alanlarda verdiği eseri bü-tünlüğü içinde ele aldık. Yazının Lenin üzerine literatüre getirdiği yenilik şu oldu: Bize göre Lenin’in devrimci hayatı iki ayrı evreye ayrılır. İlkinde (1890’lı yılların ikinci yarısından 1914’e yaklaşık 20 yıl) Rus devriminin önderi rolündedir. İkinci-sinde (1914-1924) ise dünya devriminin önderi konumundadır.

Marksizme katkıları ilk evreden itibaren, özellikle *Ne Yapmalı?*’da sergilenen politika ve parti teorileriyle gündeme gelmiş olsa da esas katkısı ikinci dönemine aittir. Dünya devriminin önderi olarak el attığı hemen hemen her konuda son dere-ce de orijinal, kendine özgü politikaları, çoğunlukla uluslararası sosyalist hareketin

neredeyse tamamına karşı, hatta yer yer kendi Bolşevik partisi kadrolarına da karşı tek başına geliştirmiş ve uygulamıştır. Böylece dünya devrimi önderliğini, her bir aşamada o anın zorlu sorunlarının ortaya koyduğu sınavı geçerek dişiyle tırnağıyla, hakkıyla kazanmıştır.

Cihan Harbi karşısında uyguladığı savaş politikası böyledir. Şubat devriminden Ekim ayaklanmasına kadar uyguladığı devrimci strateji böyledir. Komintern'in bir dünya partisi olarak kuruluşunda gösterdiği taktik esneklik ile disiplinli Bolşevik çizgiyi birleştirme doğrultusu böyledir. Bir kez kurulduktan sonra Sovyet devletini dünya devriminin ağır topu olarak göz bebeği gibi koruması yine aynı doğrultudur.

Ama hayatının en son yıllarında, diyelim Bolşevik Partisi'nin yeni programının kabul edildiği 8. Kongre'nin yapıldığı ve Komintern'in kurulduğu 1919'dan ölümcül felç durumuna girmeden önce en son siyasi faaliyetini yürütebildiği 1923 baharına kadar, yani üç-dört yıl içinde geliştirdiği yepyeni stratejik ve programatik doğrultu, Lenin'i dünya devriminin eşsiz bir önderi yapan esas atılımıdır. Bu doğrultuda, 20. yüzyılın dünya devrimi konusundaki zengin vizyonu, uluslar sorununu ele alış ve çözüme kavuşturma biçimi ve nihayet sürekli genişleyen bir federasyon aracılığıyla dünya sosyalist cumhuriyetine doğru yürüyen bir dünya devrimi patikasında cisimleşen stratejik ve programatik bakış açısı en belirgin tepelerdir.

Bütün bunlar, geçmişte kalmış bir başarıyı nostaljik tarzda kutsama amacıyla değil, 20. yüzyılda yaşanan sosyalist inşa deneyiminin iflasına karşı gelecekte alternatif olarak alınabilecek bir stratejik ve programatik doğrultuyu ortaya koymak için anlatıldı.

20. yüzyıl sosyalizmi çok erken bir aşamada, neredeyse Lenin ölür ölmez “millî komünizm” karakterini adım adım kazanmaya başladı. Sovyetler Birliği'nde başlayan bu süreç her yeni devrimle pekişti. Bu yazıda anlatılan Lenin vizyonu ise tavizsiz biçimde proletarya enternasyonalizmine yaslanan bir alternatiftir. Uluslararası proletarya diğer ezilen büyük kitleleri de yanına alarak yeniden ayağa kalktığında tekrar bir felaket yaşanmaması için Marksist/sosyalist/komünist harekette “millî komünizm”in değil, Lenin'in dünya devrimi stratejisine dayanan enternasyonalizminin galip gelmesi insanlık için hayati önem taşıyor.

Bu mücadele sadece uluslararası hareketin Trotskiy'e yaslanan kanadının mücadelesi olmamalıdır. Hareketin mümkün olduğu kadar geniş kesimlerinin bu dünya devrimi perspektifine kazanılması en önemli görevlerden biridir. Bizi birleştirecek olan, ölümü üzerinden 100 yıl geçmiş bile olsa hâlâ ve komünizme kadar Lenin'dir. Ama sahicisi, burada anlatılan...